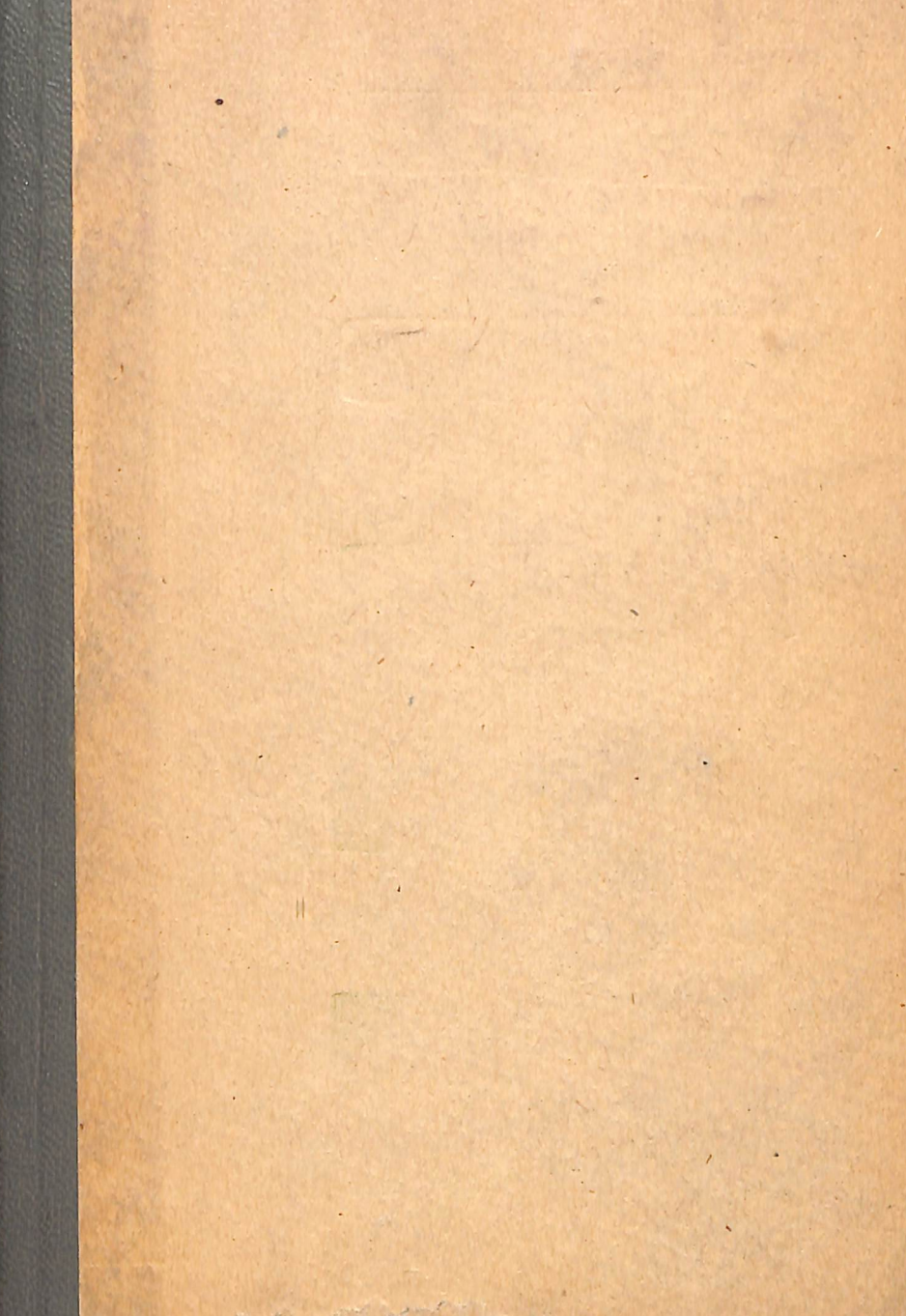

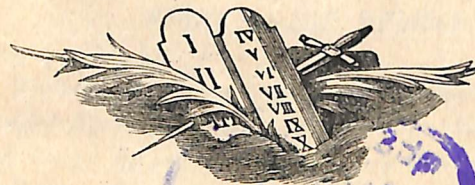
ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԲԱՆԿԱՅԻՆ ԿԵՆՏՐԱԼԻ ՔԵՆՏՐԱՆ

ԳՐԱԴԱՐԱՆ Գ. ՍԱՐԱՅԵԱՆ

ՄԵՂԱՊԱՐՏ ՄՈՐԱՔՈՅՐԸ

(Վեպ իրական կեսնեի)

Լ. ՊՕԼԻՍ

ՔԵՇԻՇԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ

1913

5795
բա.

ՄԵՂԱՊԱՐՏ ՄՕՐԱՔՈՅՐԸ

1890 Յունիս ամսոյն առաջին օրերէն հինգշաբթի մը, Պոլսոյ գլխաւոր փողոցներուն անկիւնները փակցուած էր հետեւեալ մահազդը.

Այրի Տիկին Թորոմեան ևն. ևն.
Կը ծանուցանեն զառնադէտ մահը ի ծաղիկ հասակին՝
Տիկին ԳՈՀԱՐ ԳՐԵԱՆԻ
իրենց դստեր ևն. ևն.:

Մահազդը թէ հայերէն և թէ ֆրանսերէն ըլլալուն, ուշադրութիւն կը գրաւէր և շատեր կենալով, կարգալէ ետքը կը շարունակէին ճամբանին:

Միջոց մը, չորս հինգ հոգի միասին կը կարգային զայն Նէնի ճամբի կամարին քովը, երբ, գրեթէ երեսուն տարու մէկը հեռուէն գալով, զէպ ի թուովը հետաքրքիր ակնարկ մը հաղիւ նետած, թեթեւ ահ մը արձակեց, և տեսնելով թէ հոն կեցողներէն մէկ երկու հոգի նշմարեցին իր յուզումը, փութով հեռացաւ այդ տիրառիթ գրութեան առջևէն:

Ժամը առաւուսն ութ ու կէսն էր, և յիշեալ անձը

մինչև կամուրջին գլուխը արագ քայլերով երթալէ վերջը, յանկարծ կեցաւ, շուարած մէկու մը նման, ժամացոյցը նայեցաւ ու գրպանը դուռ դաշն, բայց հազիւ թէ երկու րոպէ անցած կրկին նայեցաւ ժամացոյցին, բաւական ատեն ձեռքին մէջ բռնեց դաշն, յետոյ փոքր շրջան մը ընելով պատրաստուեցաւ կամուրջէն անցնելու, բայց դրամ առնողէն քանի մը քայլ ասդին դարձեալ կենալով մըմրաց։

— Ո՛հ, անկարելի է, այսօր չեմ կրնար աշխատիլ ինը տարիէ ի վեր երկրորդ անգամն է որ պիտի բացակայիմ. մարդ եմ վերջապէս։

Եւ ետ դառնալով հասաւ կրկին մահադղին մօտ, ուր ոչ ոք գտնուելուն այս անգամ, ուշի ուշով վերըստին կարդալէ ետքը, արտօրնօք շարունակեց ճամբան և կէս ժամու չափ քալելով հասաւ Կէտիկ Փաշա իր տանը առջև և դուռը դարկաւ ստիպողական գործ մը ունեցող մէկու մը պէս։

Դուռը բացող փոքրիկ սպասուհի մը, դաշն տեսնելուն, չկրցաւ զսպել զարմանքի շարժում մը։

— Մայրս հո՞ս է, հարցուց թեթեւ գողգոջուն ձայնով մը։

— Այո՛, վերի սենեակն է, պատասխանեց սպասուհին աչքերը մեծ մեծ բացած նայելով իր տիրոջը ետեւէն երբ նա հագնեալ քայլերով դաւիթէն կ'անցնէր և վեր կ'ելէր։

Արդէն մայրն ալ որ դրան զարնուին ու իր դաւկին ձայնը լսած էր, անկարող գուշակելու այդ անակնկալ վերադարձին պատճառը, սանդուխին գլուխը անոր կ'սպասէր։

— Յակոբ, դաւակա, խեր ըլլայ, ըսաւ ուշադիր նայելով անոր։

— Նախ ներս մտնենք ու նստինք, քանզի վրաս կարողութիւն չմնաց, պատասխանեց երիտասարդը։

Տիկին Աննա Սրմաեան, որուն դէպ ի իր դաւակը տածած գորովալից սէրը ամէն տեսակ զգացումէ գերադաս էր իր սրտին մէջ, կարծելով թէ յանկարծական տկարութիւն մը ստիպած էր իր որդին տուն վերադառնալու այդ անսովոր ժամուն, գրեթէ սարսափահար հարցուց։

— Աման, դաւակա, եթէ հիւանդ ես շուտ բժիշկ մը կանչել տանք։

— Ո՛հ, մայրիկ, պատասխանեց Յակոբ բազմոցին անկիւնը նստելով և մօրը ձեռքը բռնելով, բժիշկի պէտք չկայ, սիրտդ գող մի՛ հաներ. զգացած սաստիկ կսկիծս վրաս ուժ չթողուց, և հասկնալով որ այսօր չպիտի կրնամ աշխատիլ, հանդստանալու համար տուն եկայ։

— Զգացած կսկիծդ մի՛... մըմրաց մայրը զարմանօք։

— Այո՛, երկու խօսքով հասկցնեմ քեզի։ Ամեն օրուան պէս հանդարտ սրտով գործիս գացած միջոցիս Եննի ճամփին կամարին վրայ փակցուած մահադղի մը առջև խռնուած չորս հինգ հոգիին ետեւէն ես ալ հետաքրքրութեամբ նայեցայ տեսնելու թէ ո՛վ էր մեռնողը։ Հազիւ թէ անունը կարդացի, ամբողջ մարմնովս գողալ սկսայ. խսկոյն հեռանալով հասայ մինչև կամուրջ, բայց հասկցայ թէ այսօր չպիտի կրնամ աշխատիլ և տուն վերադարձայ։

— Աղէկ ըրեր ես, ըսաւ մայրը, միայն թէ ո՛վ է եղեր այդ մեռնողը որ այդչափ տակն ու վրայ ըրեր է քեզի։

— Այդ մեռնողը, մայրիկ, կին մըն է :

— Կի՞ն մը... մեր աղգականներէն է :

— Ո՛հ...

— Հապա՛, չըսե՛ս անունը, ո՞վ է :

— Մայրիկ, եթէ իր խոստումը չդրժէր, այդ կինը հիմա քու հարսդ պիտի ըլլար :

Եւ երիտասարդը անկարող այլեւս ինքզինքը զըստելու, ոչնչաւ հեծկլտանօք արտասուել, մինչդեռ մայրը կը բացաղանչէր :

— Իմ հա՛րսս... իմ հա՛րսս... ա՛հ, հասկցայ, Գոհա՛րը :

Յակոբ որ թաշկինակը աչքերուն կը շարունակէր լալը, գլխովը հաստատական պատասխան տուաւ :

— Այդ կինը մեր բերնին համը փախցուց, այդ կեղծաւոր և անամօթ աղջկան տուններէս ներս մտած չըլլալէն շատ դո՛հ եմ. ասով մէկտեղ, ցաւեցայ, մեղք եղեր է, այդ ճահիլ տարիքին մէջ, միմրաց Տիկին Սրմահան :

— Ես ալ կը կարծէի թէ, այդ կինը արդէն այն օրէն մեռած էր ինծի համար, ըսաւ երիտասարդը միշտ թաշկինակով ծածկած իր երեսը :

— Այս անգամ իրաւցիւ մեռեր է, պատասխանեց մայրը, այո՛, նորէն կ'ըսեմ թէ մեղք եղեր է, շատ ցաւեցայ, բայց Աստուծոյ կամքը այդպէս է եղեր, մեզի ըրածին պատիժը գտեր է :

Եւ տեսնելով որ զաւակը լուռ և միեւնոյն դիրքին մէջ կենալը կը շարունակէր, աւելցուց .

— Քու սրտիդ ո՛ր աստիճան բուխ և հաւատարիմ ըլլալը գիտնալուս, չեմ նեղանար անոր մեռնելուն այդչափ ցաւելուդ համար : Հսգ չէ, լաց քիչ մը, այդ

կերպով և կամաց կամաց կը բացուիս... Մեռնողը նորէն ետ չ'դառնար, թէեւ ասիկա ետ դառնայ ալ, նորէն քեզի օգուտ մը չ'ունի :

— Գիտեմ, ըրածս բոլորովին անօգուտ տղայու թիւն է, ըսաւ քիչ ետքը Յակոբ, բայց ի՞նչ ընեմ, ձեռքս չ'է :

Այս կերպով կէս ժամու չափ անցաւ և արդարեւ երիտասարդը տակաւ առ տակաւ սփոփելով արցունքները դադրեցան :

Պատէն կախուած ժամացոյց մը, ցորեկէն մէկ ժամ առաջ զարկաւ :

— Գիտեմ որ դուն հիմա ուտելու շատ ախորժակ չպիտի ունենաս, ըսաւ մայրը ոտքի ելլելով, անոր համար սիրած կերակուրդ պատրաստեմ որ քիչ մ'ուտես :

— Սիրած կերակուրս, հարցուց Յակոբ չ'հասկընալու ձեւով :

— Այո՛, սիրածդ, խաւիժ մը չ'ինեմ :

Արդարեւ երիտասարդը չափազանց կը սիրէր այդ ուտելիքը, զոր Տիկին Սրմահան ամենէն դժուարահաճ քիմքերն իսկ գոհացնելու աստիճան համով կը պատրաստէր, բայց դարձեալ միմրաց .

— Մայրիկ, բան մ'ալ ուտելու ախորժակ չ'ունիմ :

— Ես ալ չ'ունիմ. բայց իրարու նայելով կ'ուտենք, պատասխանեց մայրը :

Եւ քանի մը մխիթարական խօսքեր ալ ըսելէ վերջը, մեկնեցաւ սննեակէն, իջաւ խոհանոցը, պատրաստելու համար զաւակն սիրած կերակուրը :

Մօրը մեկնելէն քանի մը վայրկեան ետքը, Յակոբ ոտքի ելլելով, խոհուն դէմքով ու մեծաքայլ ըս-

կըսաւ պտտկիւ սենեակին մէջ : Ատեն ատեն կ'արտա-
սանէր կիսկատար խօսքեր , որոնցմէ որոշակի կը լըս-
ուէին , Գոհար . . . այդչափ շո՞ւտ գտար պատիժդ . . .
երանի թէ տեսած է՛լլայի քեզի . . . իմ կեանքս դառ-
նացուցիր . . . երկու բան . . . բարոյականիս ուժն ու
քու ապերախտ ու նախատալից վարմունքիդ վերյի-
շումը . . . արգելք կ'ըլլան այս մեծ վշտէն բոլորովին
չ'ընկճուելուս . . . : Աւա՛ղ . . . թէ քեզի ըրիր թէ խնծի :

*
* *

Յակոբի հայրը Սինեմ աղա , որ քանի մը տարի
առաջ նաւակով Պօլսէն դիմաց անցած միջոցին դիպ-
ուածաւ ծովը իյնալով խեղդուած էր , ուրիշ մակա-
նուն մ'ունէր , բայց այն աստիճան հաճելի և ազնիւ
բնավորութեան մը տէր էր որ , անոր ծանօթներն ու
աղագիտները շարունակ կ'ըսէին . — « Թապալաթը խաս
սրմայի կը նմանի » : Եւ ահա օր մըն ալ անոնցմէ մին
առաջարկած էր , որ Սրմեան կոչեն զայն : Գաղա-
փարը անմիջապէս ընդունուեցաւ և հազիւ ամիս մը
ետքը Սրմեան բառը բռնած էր հին անուան տեղը :
Որդին ալ , ամէն տեսակէտով հարազատ յաջորդն էր
իր հօրը : Մայրը շատ և երկու երեք տարի լացած էր
իր ամուսնոյն կորստեանը վրայ , բայց վերջապէս
գտած էր մխիթարութիւնը , սրտին ամբողջ գործովը
տալով իր զաւկին որ միւսնոյն կերպով կը փոխարի-
նէր զայն : Մօրը ամեն սիրաճները անոր ալ սիրելի
էին . տիկին Սրմեանի ամենափոքր փափաքները ի-
րեն համար անդառնալի հրամաններ էին , և , ոչ մէկ
պարագայի մը կը թերանար դէպ ի իր մայրը տածած

յարգանքին և սիրոյն մէջ : Այնպէս որ , Սինեմ ա-
ղայի անակնկալ կորստեանը դառն յիշատակէն զատ ,
ոչինչ պատճառ գոյութիւն ունէր անոնց խաղաղ և
հանգարտ կեանքը վրդովելու :

Սրգարե , սե կէտի մը գաղափարը , դիսաւորի մը
արագութեամբ կուգար կ'անցնէր երբեմն երբեմն , այդ
պայծառ միջոցներուն մէջէն , երբ մայրը կ'ըսէր իր
որդւոյն , թեթեւ մտածկոտ դէմքով մը .

— Բայց , զաւակս , մինչև քանի տարիքդ այս-
պէս ամուրի պիտի կենաս :

— Մայրիկ , ես ալ միշտ այսպէս կենալ չեմ ու-
զեր :

— Քանի որ այդպէս է , յարմար աղջիկ մը փընտ-
ռենք :

— Փնտռենք , սակայն եթէ այդ գալիքը մեր այս
հանգարտ կեանքը խանգա՛րէ . . . :

Այդ երկիւղալի գաղափարը միշտ տանջելուն նաև
տիկին Սրմեանի միտքը , դէմքը աւելի անձկալից
տեսք մը առնելով բոպէ մը կը լռէր , բայց խորհելով
թէ ինքնատիրութիւն պիտի ըլլար այդ պատասխանով
բաւականանալն , ու աստիճան մըն ալ չստիպելով իր
զաւակը , ցոյց տալն թէ զայն ամուսնացնել ուզելու
փափաքին արտայայտումը անհիմն ձեւակերպութիւն
մըն էր միայն , միանգամ ընդ միշտ զայն համոզելու
մտօք կը հարցնէր :

— Հայրդ ու կեսուրս երբէք դժգոհութիւն յայտ-
նա՞ծ են իմ մասին :

— Ընդհակառակը , մայր իմ , մամս շարունակ
կ'ըսէր թէ դուն տիպար հարս մըն ես :

— Կարծեմ թէ անմոտութիւն կ'ըլլար մտածել թէ
աշխարհիս մէջ իմ նման չկայ :

— Ո՛հ, ո՛վ գիտէ ինչեր կան:

— Դանի որ այնպէս է, և տարիքդ ալ լեցուած, առանց ժամանակ անցնելու, և մանաւանդ աղէկ ընտանիքէ աղջիկ մը գտնենք:

— Այո՛, ես դրամոփիտ ևայլն չեմ ուզեր, միայն թէ առնելիք կլինա կարելի եղածին չափ բարձր ընտանիքէ մը ըլլայ:

— Ես ալ ճիշդ քու գաղափարէդ եմ, ինչպէս ըսի:

— Միայն թէ, մայրիկ, գիտես արդէն նաև ուրիշ մէկ փափաքս:

— Գիտե՛մ, պատասխանեց Աննա ժպտելով, աղջիկը գեղեցիկ ըլլալու է:

— Այո՛:

— Այդ մասին վստահ եղիր, և քանի որ համաձայնեցանք, գործի սկսինք:

Այս վերջին խօսքերուն, երկտասարդին գէմքը մուսկութիւն մը պատելով կ'ըսէր.

— Կ'աղաչեմ, մայրիկ, մէկ երկու ամիս ալ համբերենք, և կը խոստանամ թէ վերջնական պայմանաժամը պիտի ըլլայ այս:

— Կամքը քուկդ է, գաւաիս, իմ միակ պարտքս քեզի հասկցնել է թէ անքաւելի մեղք մը պիտի համարիմ եթէ քու ամուսնութեանդ արդեւք ըլլամ:

— Դաւ լիցի, սիրելի մայր, այդպիսի գաղափարի մը չուքն իսկ ունենալս աններելի յանցանք մըն է ինձ համար:

Խօսակցութիւնը հոս կը վերջանար, և երկուքն ալ կատարելապէս անկեղծ էին: Միայն թէ, կար կէտ մը, զոր Յակոբ գաղտնի կը պահէր իր մօրմէն, և սա, ոչ թէ անոր վրայ վստահութիւն չունենալէն, այլ,

յառաջիկային անոր վրայ ու է պատասխանատուութիւն չթողելու մտօք էր:

Երկտասարդը 18 տարեկան ելած էր Ֆրանսական վարժարանէ մը, առողջ դաստիարակութիւն մը և ուսման կարևոր պաշար մը ամբարեղէ վերջը: Նախ և առաջ երկու երեք տարի, փոքր դործով մը պարապելէ յետոյ, իր հօրը մէկ ծանօթին միջոցաւ, իբր պաշտօնեայ մտած էր Ղալաթիա Եւրոպական հաստատութիւն մը, ուր իր ուշիմութեան և ընդունակութեանը շնորհիւ, ամէն տարեգլխոյն յառաջացումներ ունենալով, վերջնականապէս դրած էին զայն թղթակցութեան ճիւղին մէջ 17 ոսկի ամսականով:

Յակոբ, խնայասէր և հաշուով ծախսող էր: Կէտիկ Փաշա բնակած տուններն իրենցն ըլլալէն զատ, բազմամեղամ ընտանիք մըն ալ չունէր, ուստի ստացած ամսականին հազիւ կէսը կը ծախսէր: Մայրը որ արդէն համեստ կին մըն էր, իր ամուսնոյն անգամաների կորուստէն վերջը, բոլորովին քաշուած կեանք մը կ'անցունէր: Կը տեսակցէին քանի մը վաղեմի դրացիներու հետ որոնք, ամեն առթիւ հանգուցեալ Սինեմ աղայի բարեմասնութիւնները կը յիշէին և այդ տեսակ հագուազիւտ ամուսին մը չմոռնալուն համար մեղադրելի չըլլալը կը հաստատէին:

Ըսինք թէ կար կէտ մի գոր երկտասարդը իր մօրմէն դաղտնի կը պահէր. այսինքն, կ'ուզէր և որոշած էր իր առնելիք կլինը դիպուածաւ տեսնել, հաւնիլ և յետոյ անոր ձեռքը խնդրել, մէկ խօսքով, սիրահարութեամբ ամուսնանալ կը փափաքէր, և այդ փափաքը կը քաջալերուէր իր ունեցած լաւ դիրքին ու գրեթէ առանց բացառութեան բոլոր զայն ճանչցողներ

բուն հաստատելէն՝ անոր համակրելի և հաճելի բնա-
ւորութեան տէր երիտասարդ մը ըլլալը :

* * *

Գործերը այս վիճակին մէջ էին , երբ հինգչաբթի
օր մը լատինական տօնի մը առթիւ , անոր աշխատած
Ներսիսական հաստատութիւնը գոց ըլլալէն , Յակոբ
սովորականէն ուշ ելաւ դուրս և կանուխէկ ալ վե-
րադարձաւ տուն :

Երկու երեք դուռ վարը բնակող տարւօք կին մը
այցելութեան եկած էր իր մօրը :

Երիտասարդը սենեակ մտնելով սովորական ձեւա-
կերպութիւնները կատարելէ վերջը , երբ միջոց մը
խօսակցութիւնը ընդհատեցաւ .

— Մայր , ըսաւ , սա վերի անկիւնի տունը վար-
ձուեր է :

— ... եսններուն տունը :

— Այո՛ :

— Արդեօք ո՞վ են վարձողները :

— Չեմ գիտեր , միայն թէ երկու անգամ ալ առ-
ջեւէն անցնելուս շատ գեղեցիկ աղջիկ մը տեսայ հոն :

Տիկին Սրմահան , որ առաջին անգամ ըլլալով կը լսեր
իւր զաւկին բերնին կնոջ մը գովեստը , ուշադիր նայե-
ցաւ անոր , որուն աչքերը անսովոր փայլ մ'ստացած
էին : Մայրը խօսոյն կռահեց ատոր զազանիքը , թէ
թերեւս Յակոբ զայն հաւնած ըլլալով կնութեան
ուղեւոր նպատակաւ կը խօսէր : Ուստի հաստատելու
համար թէ ինքն ալ անկեղծօրէն կը փափաքէր .

— Արդեօք Հա՞յ են , հարցուց :

— Կարծեմ թէ , քանզի հիմա անցած միջոցիս
ներսէն ձայն մը Գոհար պոռաց և նա ալ եկայ պա-
տասխանեց :

— Ես կը ճանչնամ զանոնք , ըսաւ զրացուհին ,
առաջ Ստեփանի կը բնակէին , ձեր այդ տեսածը Նար-
դոս հանրմին աղջիկն է . իրաւ ալ շատ գեղեցիկ է :

Երիտասարդը խոհեմ բնաւորութեան տէր ըլլալէն
զատ , գիտալով նաև թէ մայրը գուշակելով իր թա-
գուն միտքը , այդ ընտանիքին մասին կարելի եղածին
չափ ստոյգ տեղեկութիւն առնել պիտի ջանար , թո-
ղուց որ նա խօսի :

— Այդ ընտանիքին անունն ի՞նչ է , հարցուց Աննա :

— Թորոմեան կ'ըսուին :

— Այդ անունը երբէք լսած չէի :

— Արդէն երեք տարի առաջ Իւսկիւտարէն եկած
են : Ես ալ , անոնց քովի տունը քոյրս կը բնակէր ,
հոն տեսայ մէկ երկու անգամ :

— Ի՞նչ տեսակ մարդիկ են :

— Շիտալը շատ հաւնեցայ ես , եթէ կարգուելիք
տղայ մ'ունենամ կ'ուզեմ այդ աղջիկը :

— Մայրը ինտո՞ր կին է :

— Շատ բուսումլը , խօսքը վարմունքը տեղը
կին մըն է :

— Հա՞յրը :

— Անիկայ կարծեմ երկու տարի առաջ մեռաւ :

— Ի՞նչ հիւանդութեանէ :

— Իմացածիս նայելով ձմեռ օր մը անձրեւի
բռնուելով աղէկ մը մսեր է և չին կրցեր աղատել :

— Մե՛ղք , ըսաւ տիկին Սրմահան արգահատա-
կան չեղալով մը :

— Այո՛ , շատ մեղք :

— Աղջիկը կըթեա՞լ է :

— Կըթեալն ալ խօսք է : Երկու երեք լեզու կը

խօսի ջուրի պէս և լաւ դաշնակ կը դարձնէ։ Աղջկան մը համար աակից աւելի ի՞նչ պէտք է։ Իմացածիս նայելով շատ աղէկ գիտէ եղեր նաև ձեւել կարելը։

— Քանի որ էրիկը մեռեր է, տունը ո՞վ կը նայի։

— Իւսկիւտարի մէջ երկու տուն ունին եղեր, աւտոնց խրատները կան, և երկրորդ, 20 տարեկանի չափ դաւակ մ'ունի որ շուկան է, բայց չիյտեմ գործը ի՞նչ է։

— Այն ատեն հանգիստ կրնան ապրիլ։

Այս վերջին խօսքերը արտասանելով տիկին Աննա նայեցաւ իր դաւկին, կարծես անոր հասկցնելու համար թէ ինքը անաւասիկ հարցուց և ստացաւ պէտք եղած տեղեկութիւնը, որով եթէ զաւակն ալ ունէր արդարեւ դիտաւորութիւն մը, հասած էր իր միտքը բացայայտ հասկցնելու վայրկեանը։

Յակոբ իր կարգին գուշակեց մօրը ակնարկին նշանակութիւնը, և ինչպէս ըսինք, վստահ ըլլալուն թէ ամուսնանալով պիտի իրագործէր անոր փափաքը։

— Մայր, ըսաւ, կարծեմ թէ հասած է մեր միջև քանի մը անգամներ տրուած որոշման գործադրութեան ժամը։

— Բայ խօսինք զաւակս, դուն այդ աղջիկը շա՞տ հաւնեցար և առնել կ'ուզես։

— Այո՛... եթէ տան, պատասխանեց երիտասարդը խոնարհ ձայնով մը մինչդեռ դրացուհին մեծ հետաքրքրութեամբ մտիկ կ'ընէր ակնարկները պատմելով մէկէն միւսը։

— Նախ հարցնենք վնասոհներ, եթէ պատճառ մը չունի. օրինակի համար, կարելի է նշանած է։

— Ոչ, այդ մասին անհոգ եղիք, նշանած չէ։ Ու-

ղողներ եղան, բայց աղջիկը չ'ընդունեց, ըսաւ դրացուհին։

— Ուրեմն եթէ զի՛ս ալ չ'ընդունի, հարցուց երիտասարդը այցելու կնոջ։

— Միւսիւ Յակոբ, երեսնուդ ըսել չ'ըլլայ ամա, դուք անոր պէս շատ կրնաք գտնալ, բայց անիկա ձեզի պէսը քիչ մը դժար կը գտնայ։

— Այդ ձեր ագնուութիւնն է, իշպիս հանրմ։

— Չէ՛, չէ՛, ես սրտէս անցածը աշիքեար կ'ըսեմ. աղջիկները հազարին մէջ մը չեն կրնար գտնալ քեզի պէս էրիկ մը. ես հապա մայրդ, կեսուր մը քիչ այս տունը գալիք հարսը...

— Իշպիս հանրմ, դուն ալ շատ բարի սիրտ մ'ունենալուդ համար, ուրիշներուն պակասութեանցը ներողամիտ կ'ըլլաս։

— Ես գիտեմ ըսածս, մեղք որ լուսահոգի Սինեմ աղան ողջ չէ որ տեսնայ ասանկ անսման դաւկի մը օրը։

— Իշպիս հանրմ, կ'աղաչեմ, գոցենք այդ խօսքերը, Աստուծոյ կամքը այնպէս է եղեր, մենք մարդիկս միայն համակերպելու պարտաւոր ենք, ըսաւ Յակոբ տեսնելով որ մայրը հետզհետէ կը յուզուէր յիկոր տեսնելով որ մայրը հետզհետէ կը մոռնար թէ և չելով կրկին իր ամուսինը գոր երբեք չէր մոռնար թէ և։

— Խօսքին սրան եկաւ տէ ըսի, չէնէ գիտեմ որ...

— Հիմա ողջերուն նայինք, առժամաբար ընդունելով ձեր կարծիքը, ես կրնամ շատ պիտի նձի երիտասարդ մ'ըլլալ, բայց սա պատճառ մը չէ որ Տիկին Թորոմեան իսկոյն աղջիկը ինծի տայ։

— Միւսիւ Յակոբ, աղէկ մը չը հասկցայ...

— Այսինքն ձեր և ուրիշներուն կարծիքովը ես

չատ յարդի մարդ մը կրնամ ըլլալ, բայց թերեւս ա-
նոնք չեն հաւնիր:

— Պէլքի. ասոր հետ մէկտեղ, իմ գիտցածս՝ շա-
տերուն հաւնածը քիչերն ալ կը հաւնին: Զայն բազ-
մաց ձայն Աստուծոյ, կ'ըսեն:

— Ի՞նչ է որ հարկաւ օր մը կը հասկցուի:

— Հիմա, քանի որ ես քեզի զաւկիս պէս կը սի-
րեմ, եթէ մայրդ և դուն կ'ընդունիք, ես այս գործը
վրաս կ'առնեմ:

— Ի՞նչ կերպով:

— Եթէ կ'ուզէք, ես կ'երթամ Նարդոս հանրմէն
քեզի համար աղջիկը կ'ուզեմ:

Ինչպէս ըսինք, երիտասարդը ամէն բանէ առաջ,
դէպի իր մայրը ցոյց տալիք յարգանքի աննշան թե-
րացում մը իսկ համարելուն աններելի յանձանք մը,
դրացունէոյն այդ առաջարկը լսելուն, նայեցաւ իր մօ-
րը, անոր կարծիքն առնելու ձեւով: Իր կողմէն արիւն
Սրմանան իսկոյն ըմբռնելով զաւկին միտքը.

— Եթէ զաւակս ընդունի ես ալ կ'ընդունիմ, ը-
սաւ:

Յակոբ այս խօսքերը լսելուն անմիջապէս չպա-
տասխանեց. անոր թարթիչներուն արագ շարժումներէն
կը հասկցուէր թէ վերջնական որոշում մը տալու կը
ձգնէր: Արդարեւ երեք վայրկեան ետքը պատասխա-
նեց միշտ խոհուն դէմքով մը.

— Բանի որ մայրս կ'ընդունի ես ալ պարտաւոր
եմ ընդունելու և մեծապէս չորհակալ եմ զիս ձեր
զաւակը նկատելով այդպիսի փափուկ գործ մ'ստանձ-
նելուդ համար... միայն թէ, ներողութիւննիդ խնդ-
րելով պիտի աղաչեմ որ դոնէ չաբաթ մը անցնի:

— Կամքը ձերն է, ինծի համար չաբաթ մը ա-
ռաջ չաբաթ մը ետքը մէկ է:

— Միտքս հասկցնեմ ձեզի, այդ օրիորդը տակա-
ւին այսօր տեսայ և թէպէտ առաջին տպաւորութիւնս
իսկ խիստ համակրական և նպաստաւոր եղաւ, այսին-
քըն, տեսած վայրկեանէս հաւնեցայ, բայց սանկ քա-
նի մը անդամ ալ տեսնեմ աւելի լաւ պիտի ըլլայ
կարծեմ...

— Հէլպէտ, հէլպէտ, ի՞նչ ըսել է. ամէն օր կնիկ
չառնուիր...

— Ուրեմն զաղափարս լա՞ւ կը գտնէք:

— Այո՛, այո՛, չաբաթ մը, ութը տասը օր, ա-
ղէկ մը նայէ, եթէ կ'ուզես ուրիշներուն ալ հարցու-
ցէք ինտուցէք...

— Հարկ չկայ. ձեր գիտցածը կը բաւէ:

— Կրնայ ըլլալ որ իմ չգիտցածս ուրիշ գիտցող
մը կ'ըլլայ:

— Տեսնենք, առ այժմ ես իմ անձնական քննու-
թիւնս շարունակեմ, եթէ յարմարի ուրիշի մըն ալ կը
հարցնենք, թէեւ հարկ չեմ տեսներ, այնպէս չէ՞,
մայր:

— Այո, զաւակս, շատ շատ էլպիս հանրմին քրոջը
կը հարցնենք մէյ մը, թէպէտ չենք ձանձնար զին-
քը...

— Անիկայ ինձմէն աւելի պիտի դովէ զանոնք,
ըսաւ այցելուէին խնդալով:

— Հիմա, էլպիս հանրմ, եկող հինգչաբթի օր ե-
կէք մօրմէս առէք պատասխանը. բայց կրկին կ'աղա-
չեմ որ ներողամիտ ըլլաք ձեզի տուած ձանձրութիւն-
ներնուս համար:

— Միւսիւ Յակոբ, այս խօսքը եթէ անգամ մ'ալ ըսես սիրտս պիտի կոտորի, աս տեսակ բաները Աստուած երկինքէն չիջնար տէ ընե՛ր, մարդ մարդու պատճառ կ'ըլլայ :

— Իրաւունք ունի՞ք, բայց . . .

— Բայց մայց չկայ, ըսաւ գրացունին մեկնելու համար ոտքի ելլելով, պէլքի մտքերնուդ անցաւ աւա, քաշուեցա՞ք ըսելու, անոր համար ես ըսեմ, մինչև նշանտուքին օրը դործը գաղտնի պահելու ենք :

— Էլպիս հանրմ, զաւակը ձերն է, պատասխանեց Աննա ժպտադէմ ճամբու դնելով գրացունին :

*
* *

Յակոբ և մայրը այցելուհւոյն մինչև իր տունէն ներս մտնելը, իրենց դռանն առջև կենալով անոր նայելէ և գլխի վերջնական շարժումէ մ'ետքը վերադարձան նոյն սենեակը :

— Ինչպէ՞ս, մայր, որոշումս լաւ չէ՞, հարցուց Յակոբ :

— Այո՛, իմ միտքս ալ այդ էր. թէեւ առանց հետը խօսելու ուղածիդ պէս չես կրնար հասկնալ, բայց սանկ քանի մ'անգամ ալ տեսնելը աւելի յարմար կ'ըլլայ :

— Նայինք պիտի կրնա՞մ տեսնել, ըսաւ երիտասարդը խնդալով :

— Հիմա ամառ է, իրիկունս դէմ դռանը առջև կ'ելլան շատ անգամ :

— Ես ալ այդ յոյսով ըսի արդէն Էլպիս հանրմին : Մայր ու տղայ դեռ քիչ մ'ատեն ալ այդ նիւթին վրայ խօսելէ վերջը, երիտասարդը ըսաւ ժպտելով :

— Այս իրիկունէն սկսինք, սանկ անոնց տունին առջևէն անցնելով Գում-Քափուի կողմը պտոյտ մ'ընեմ, թերեւս նորէն կը տեսնեմ :

Յակոբ մեկնելով, անտարբեր ձեւով մ'անցաւ նորատի աղջկան տանը առջևէն, սակայն չտեսաւ զայն : Կէս ժամու չափ ետքը վերադարձին, աւելի բաղդաւոր եղաւ, Գոհար դռան առջև կեցած էր, հագած պարզ բայց խիտ ճաշակաւոր հագուստ մը, որուն տեսքը աստիճան մ'ալ բարձրացուց երիտասարդին համակրանքը :

Այս կերպով, գրեթէ ամեն իրիկուն, տեսակ մը ժամադիր եղածի պէս, գիրար կը տեսնէին, և երբ ըստ որոշման, Էլպիս հանրմ եկաւ հարցնելու, Տիկին Սըրմաեան թէ իր և թէ զաւկին կողմէն խնդրեց որ անյապաղ երթայ խնդրէ մանկամարդ աղջկան ձեռքը :

— Թրախօմա պիտի ուղե՞նք, հարցուց բարեկամուհին :

— Ո՛չ, զաւակս դէմ է թրախօմայով աղջիկ առնելուն :

— Շատ ապրի :

— Ըսելիքներդ գիտես :

— Այո՛, այո՛, անհող եղիք. վաղը ցորեկէն ետքը կ'երթամ, ինչալլահ քանի մ'օրէն խօսկապը կուտանք :

— Աստուծով հարկաւ աղջիկտես մը պիտի ըլլայ :

— Առանց աղջիկտեսի կ'ըլլա՞յ մի ես՝, դուք ինծի ձգեցէք ատոնց ամենը ըսի :

Արդարեւ, հետեւեալ օրն իսկ Էլպիս հանրմ գնաց

Թորոմեաններսն այցելութեան , պատրուակելով իրենց փողոցը դալերնին , քանզի ինչպէս ինքն ալ ըսած էր , մէկ երկու անգամ իր քրոջը տունը միայն պատահած էր անոնց :

Մայր ու աղջիկ պատշաճ ընդունելութիւն մ'ըրին իրենց այցելուէն , և կէս ժամու չափ անկարեւոր նիւթերու վրայ խօսակցութենէ վերջը , էլպիս հանրմ պարզեց իր այցելութեանը բուն շարժառիթը :

Տիկին Թորոմեան և նորատի աղջիկը , առանց անգամ մ'իսկ զայն ընդմիջելու և մեծ ուշադրութեամբ մտիկ ըրին էլպիս հանրմին ըսածներն և երբ այս վերջինը իր խօսքը աւարտելով ըսաւ թէ , անշուշտ իրենք ալ կը տեսնէին երիտասարդը որ առտու իրիկուն իրենց ընակարանին առջեւն կ'անցնէր , ճամբան անկից ըլլալուն , կ'սպասէր որ տաք սրտով մը , այո՛ , այո՛ , պատասխանէին :

Ուստի թեթեւ սրտեղութիւն մ'զգաց , երբ մայրն ըսաւ անտարբեր ձեւով մը ,

— Շիտակը , աղէկ չեմ գիտեր , այս փողոցին անցուդարձը շատ է . կան քանի մ'անցնող դարձողներ . . . :

— Բայց , Նարդոս հանրմ , ասիկայ աչքի դարնող մէկն է :

— Կրնայ ըլլալ , բայց տունին մէջ այնչափ գործ կայ որ դուրս նայելու ատեն չունիմ :

— Մատմաղէլ Գոհարիկ , աճապա դո՞ւն ալ չ'ճանչցար զայն :

— Կարծեմ ես պիտի ճանչնամ , պատասխանեց նորատի աղջիկը անհոգ զէմքով մը :

Եւ համառօտ տեղեկութիւն մը տուաւ երիտասարդին վրայ և գլխաւորաբար հագուստին մասին :

— Այո՛ , ան է , ըսաւ այցելուէին գոնէ այդ կողմէն յուսակտուր չըլլալուն համար զգացած գոհունակութիւնը զէմքին վրայ նկարուելով :

— Հեռուէն , փողոցին մէջ զիրար տեսնելէն բան մը չի հասկցուիր , հարկաւ աղջիկտես մը պիտի ըլլայ , ըսաւ մայրը :

— Ես ալ արդէն ատ պիտի ըսէի :

— Զիրար տեսնենք մէյ մը , եթէ մենք ալ անոնք ալ իրար հաւնինք նէ , Աստուծոյ կամքը թող ըլլայ :

— Ըսել է կ'ընդունի՞ք :

— Ինչո՞ւ չէ . միայն սա չըսիք թէ թրախօմա պիտի տա՞նք :

— Ո՛չ , բարա չուզեր կոր :

— Արդէն , նախամեծար կը համարիմ աղջիկ մնալ , քան թէ դրամովս էրիկ ծախու աւնել , ըսաւ Գոհար գոռող ձեւով մը :

Աղջկան անվայել խօսքերն ու շարժումը նոյն իսկ մօրը սրտնեղութիւն պատճառելով :

— Աղջիկս , ինչո՞ւ պարապ խօսքեր կ'ընես , պատասխանեց կէս յանդիմանական շեշտով մը , միւսիւ Յակոբին դրամ չուզելէն կը հասկցուի որ ազնիւ երիտասարդ մը պիտի ըլլայ , ասոր հետ մէկտեղ , երբեմն թրախօմա ուղողներն ալ մեղադրելի չեն , հազար տեսակ պատճառներ կ'ունենան . . . և ամեն աղջիկ չ'առնուի առանց դրամի . . . անանկ չէ՞ , էլպիս հանրմ :

— Հէկէտ , ամեն աղջիկ Օրիորդին պէս , հէմ աղուոր հէմ կրթեալ չէ որ տեսնողը հաւնի :

— Այդ ձեռն ազնուութիւնն է , պատասխանեց մայրը գոհունակ զէմքով մը :

Վերջապէս որոշուեցաւ ինը օր վերջը , կիրակի , Սըր-

մանաններուն աղջիկտեսի գալն , և այցելուհին հրաժեշտ առաւ , մեկնումի վայրկեանին , մայր ու աղջիկ այնպիսի մեծաբանքներ չոսյլեցին անոր , որ տունէն ելած ատենը իսկ բոլորովին մոռցած էր , Նարգոսի առաջին յուսահատական պատասխանները և Գոհարի անվայել խօսքերը :

Որոշեալ օրը , տիկին Աննա և որդին , էլպիս հանրմին առաջնորդութեամբը զացին աղջիկտեսի , և հասկնալի է թէ որպիսի պատիւներով ընդունուեցան :

Երիտասարդը , որ միւսներէն քանի մը պատիկ աւելի ուշադրութեամբ կը գիտէր Նարգոսի և աղջկանը շարժ ու ձևերը , իւրովի խոստովանելով թէ հագուադիւպ բարեկրթութեամբ մ'օժտուած էին , ծայրագոյն գոհունակութիւն կ'ըզար անգուգական կնոջ մ'ամուսինը ըլլալու երջանկութեանը տիրանալու գաղափարով :

Այցելութեան միջոցին փոխանակուած խօսքերէն և իրարու ցոյց տրուած վարմունքներէն երկու կողմն ալ գուշակեցին թէ նպաստաւոր որոշում տրուած էր , ուրտի երբ տիկին Սրմեանն ոտքի ելաւ մեկնելու համար :

— Նարգոս հանրմ , ըստ ուրախ շեշտով մը , մինչեւ հիմա մէյմէկ զաւակ ունէինք , բայց ասկէ վերջը կարծեմ երկուքական ունինք :

— Այո՛ , Աստուած իրարմէ չ'զատէ , պատասխանեց Գոհարի մայրը որ էլպիս հանրմի ուղղելով խօսքը աւելցուց .

— Կը յուսամ թէ մեզի չ'մոռնալով կրկին կը հըրամմէք :

— Քանի որ մօտ ենք , հէլպէտ միշտ իրարու տունը

պիտի ըլլանք , պատասխանեց այս վերջինն ալ գոհունակութենէն ճառագայթող դէմքով մը :

*
* *

Շարաթ մը վերջը էլպիս հանրմ գնաց տեղեկութիւն առնելու Թորոմեանց բնակարանը , ուր կրկնապատիւ մեծաբանքներով ընդունեցին զայն , չնորձակալիքներ յայտնելով՝ իրենց փեսայ ընել աշխատելուն համար այնպիսի պատուաւոր երիտասարդ մը , որ աւելի բարձր ընտանիքներէ ալ կարող էր շատ գեղեցիկ և խոշոր դրամօժիտով աղջիկ մ'առնել :

Բարի կիներ առած պատասխանը հաւատարմաբար եկաւ պատմեց տիկին Աննայի , որ իր զաւկին հետ համախորհուրդ , քանի մ'օր վերջը՝ բաւական թանկագին խօսկապով մը նշանտուքը կատարեցին և որուն հրաւիրուած էին միայն քանի մը մտերիմներ :

Այդ օրէն սկսեալ Յակոբ չաբաթը մէկ երկու անգամ սկսաւ երթեւեկել իր նշանածին տունը , և տեղւոյն մօտիկութեան պատճառաւ , Նարգոս և իր աղջիկն ալ յարմար օրեր կ'այցելէին Սրմեաններուն , սպասելով ամուսնութեան , որուն վերջնական թուականը թէև անորոշ էր , բայց առ առաւելն չորս ամիսէն պիտի կատարուէր :

Արդէն աղջիկտեսի դացած օրերնէն իսկ , երիտասարդին՝ դէպի Գոհար զգացած համակրանքը փոխուած էր կանոնաւոր սիրոյ մը , որ հետզհետէ աւելի բուռն կ'ըլլար :

Միայն պարագայ մը կար որ սրտնեղութենէ աւելի զարմանք կը պատճառէր Յակոբի: Նորատի աղջիկը ոչ միայն ուէ կերպով չէր փոխարինէր իր նշանածին յայտնապէս արտայայտած զգացումը, այլ միշտ չափուած ու վերապահ վարմունք մը ցոյց կուտար. նոյն խել երիտասարդը անոր բնաւորութեանը մէջ հպարտութեան և ինքնահաւանութեան բարկ գիծ մը նշմարել կը կարծեր վայրկեան մը, սակայն Գոհար այնչափ չնորհալի և հրապուրիչ էր, որ Յակոբ, անկարող գուշակելու թէ կիներն որչափ ճարտարութեամբ զխտեն սքողել իրենց բուն նկարագրին ցայտուն պակասութիւնները, տղայամտութիւն կը համարէր աննպաստ կասկածներ յղանալն ի մասին մանկամարդուն: Եւ մը, որ անշուշտ իր համեստութենէն զրդեալ շատ չէր բնութեանար մարդու մը հետ, որ վերջապէս տակաւին իր նշանածն էր միայն:

Այս կերպով երկու ամսոյ չափ անցած էր, երբ ուրբաթ օր մը ցորեկէն վերջը, Սրմաեանց տանը դուռը զարնուեցաւ և փոքրիկ սպասուհին եկաւ իմացնելու տիկին Աննայի թէ քահանայ մ'եկած զինքը տեսնել կ'ուզէր:

— Քահանայ մը. մեր տաներէցը չէ՞:

— Ոչ, Տիկին, ուրիշ մէկն է:

— Շատ լաւ, վեր հրամցուր:

Երբ Աստուծոյ մարդը կանոնաւոր և դանդաղ քայլերով սանդուխը կ'ելլար, տան տիրուհին ալ կ'ըզգար անհասկնալի սրտի ճմլում մը:

Քահանան սենեակէն ներս մտնելով յարմար տեղ մը նստելէ վերջը, մէկ երկու անկարեւոր խօսք փոխանակեց և իսկոյն խնդրեց Տիկին Սրմաեանէն որ

հաճի սուրճ մը հրամայել սպասուհւոյն: Եւ երբ խընդիրքը կատարելէն վերջը տան տիրուհին եկաւ վերստին նստաւ, քահանան բաւական սահուն ոճով մը, համառօտ քարոզ մը խօսեցաւ Աննայի, որ հասկնալի զարմանքով մը բայց առանց ընդմիջելու մտիկ ըրաւ այդ խօսքերը, որոնց նպատակն էր ցոյց տալ թէ իբրեւ մարդ և մանաւանդ իբրեւ Քրիստոնեայ պարտինք համակերպութեամբ և հնազանդութեամբ տոկալ մեր վրայ եկած դժբաղդութեանց, քանի որ անկարող ենք հակառակելու Աստուծոյ կամքին:

— Տէր հայր, մեծապէս չնորհակալ եմ ձեր այդ բարի խօսքերուն համար, պատասխանեց Յակոբի մայրը շուարած ձեւով մը, միայն թէ ձեզի ճաննալու պատիւը չունենալուս, չեմ գիտեր թէ ի՞նչ է ձեր այցելութեան նպատակը:

— Աղջիկս, պատասխանեց քահանան, գրէթէ յուզեալ շեշտով մը, շատ և շատ կը ցաւիմ որ ձեզ նման ազնիւ տանտիկնոջ մը վշտալի յանձնարարութիւն մը կատարելու եկած եմ:

— Վշտալի յանձնար...

— Այո՛, պատասխանեց Աստուծոյ մարդը միւսնոյն շեշտով և տեսնելով որ խօսակցութիւն գրեթէ ասպած իրեն կը նայէր:

— Խօսեցէք:

— Տիկին, կան եղեր պատճառներ, և կ'երդնում որ ես ալ չեմ գիտեր, որոնց հետեւանօք Տիկին Թորոմեան ստիպուել է...

— Չարունս'կէք, տէր Հայր, կակազեց խեղճ կինը որուն ղէմքը տփռունեցաւ:

— Նշանաւորը խղել... խօսկապը ես ղրկել...

միայն թէ գիտցէք, Աննա հանրմ, որ շատ դժուարութեամբ և իբրեւ քահանայ, պարտքս կատարելու ըստիպեալ ըլլալուս ընդունեցայ այս դժուարին պաշտօնը, վերջացուց խօսկապին տուփը դնելով բազմոցին վրայ։

— Վա՛խ Յակոբս, վա՛խ զաւակս, միմրաց թշուառ մայրը ձեռքը ծունկին զարնելով, ա՛ս ալ պիտի տեսնենք եղեր...

— Նորէն կըսեմ թէ ես ալ ձեզի չափ կը տըրտմիմ այս անախկեալ դժբաղդութեան համար, ըսաւ քահանան զայն մխիթարելու ձևով մը, կրցածս ըրի համոզելու համար որ ետ կենայ այդ անիրաւ որոշումէն, բայց կարելի չեղաւ։

— Այս ի՞նչ ծուն էր եկաւ գլխուս, շարունակեց խեղճ կինը կարծես լսած չ'ըլլալով քահանային ըսածները, այս սեւ խապարը ինտո՞ր իմացնելու է զաւկիս...

Գեռ բաւական ատեն այսպէս ողբալէ վերջը, երբ գուժկանը կրկին քանի մը մխիթարիչ խօսքերէ վերջը և սուրճը խմելով մեկնեցաւ, դժբաղդ մայրը իսկոյն սպասուէին խրկելով կանչել տուաւ էպիս հանրմը, որ եկաւ բաւական մտատանջ դէմքով մը, քանզի դիպուածաւ տեսած էր այդ անծանօթ քահանային Սրմաեանեանց տունը գալը և կասկածներ ծնած էին մտքին մէջ։

Այսու հանդերձ ապշեցաւ մնաց և բաւական ատեն չ'կրցաւ պատասխան մը տալ, երբ տան տիրուհին եղելութիւնը պատմեց անոր։

— Ես ալ սանկ սրտիս մէջ դրեր էի ամա, ի՞նչ ընեմ քանի մ'օրէն կը մտնամ. զաւկի՞ս ինտոր իմացնելու է, կը վախնամ որ խելքին կու գայ... Կ'ըսէր շարունակ Աննա։

— Կեցիր, նայինք, բէք աճէլէ չընենք, պատասխանեց էլպիս հանրմ, զաթը ըսած եմ քի անիկայ իմ զաւակս ալ է. անոր համար, մէկ սաաթի չափ անցնի տէ երթամ հարցնեմ ինչ՞ու ետ ըրեր են նշանը, պէլքի խօսք մը խառնեցին։

Երկու կիները կարծիքներ փոխանակելով ջանացին դռնելու այդ չար լուրը երկտասարդին իմացնելու ամենէն յարմար ձևը, եթէ էլպիս հանրմ հոն երթալուն, չ'կրնար համոզել զանոնք ետ առնելու իրենց անիրաւ որոշումը։

— Ի՞նչ ըսի նէ չկրցայ մօրը միտքը փոխել, ըսաւ մէկ ժամէ վերադառնալով։

— Բայց պատճա՞ռը ինչ է եղեր։

— Խըսմէթ չէ եղերէն ուրիշ պատասխան չ'տուաւ։

— Աղջիկը ինչ ըսաւ։

— Անիկայ չ'տեսայ։

Վերջապէս իրիկուան տուն վերադարձաւ դործէն Յակոբ և տեսնելուն երկու կիները որք տխուր դէմքով իրարու դէմ նստած էին, թեթեւ սրտի սեղմում մը զգաց։

Քանի մը վայրկեան ետքը, էլպիս հանրմ խօսքի սկսաւ և զանազան դարձուածքներով կամաց կամաց եղելութիւնը հասկցուց անոր։

Երկտասարդը զարնուած վայրկեանին ցաւը չ'զգացող մէկու մը պէս, նախ և առաջ մեծ յուզում և յուսահատութիւն ցոյց չ'տուաւ, և նոյն իսկ ըսաւ թէ անտարակոյս այդ պատճառաւ երեք չորս օրէ իվեր, ըստ սովորականին, տունին առջեւէն անցած միջոցին չէր տեսներ ոչ Գոհարը ոչ ալ մայրը։

Բայց այս տոկունութիւնը և վիշտին դիմադրու-

Թիւնը վաղանցուկ համակերպում մը եղաւ: Յանկարծ խեղճ տղան պոռթկաց, և մինչև այն բոլորէին դեռ անգամ մը իսկ անոր բերնէն չ'լսուած յիշոցներ ու հայհոյանքներ խուժեցին շրթունքներէն դուրս իր դժբաղդութեան պատճառ եղողներուն հասցէին, այսինքն, անոնց որոնք անշուշտ խօսք խառնելով գործը աւրած էին իր կարծեօքը:

Իր հօրը յիշատակին վրայ երգում ըրաւ թէ պիտի գտնէր այդ չար լեզուները և այն ատեն գիտեր իր ընելիքը:

Այս կերպով ժամ մը անցաւ, արդէն գիշեր եղած էր: Երկու կանանց առաջուց տուած որոշմանը համեմատ, քիչ ետքը հոն եկան նաև Էլպիս հանրմի էրիկը որ թէպէտ ծեր բայց համակրելի մէկն էր: Ամենքը միասին ճաշեցին: Յակոբ սեղանն նստաւ անոնց հետ, բայց գրեթէ չ'կերաւ և ամենեւին չ'ստիպեցին զինքը ուտելու: Քանի որ գիտէին թէ այդ վարմունքը հակառակ արգիւնք պիտի տար: Որոշած էին միշտ բազմութեան մէջ պահել զայն, բայց առանձին թողուլ իր վշտին հետ: Գիշերը շատ ուշ պառկեցան:

Հետեւեալ օրը սաստիկ գլխացաւ մը, որուն պատճառն էր, իր սենեակին մէջ առանձին մնալուն պէս թափած յուսահատութեան արցունքները, արգիլեց զայն իր սլաշտօնատեղին երթալէ: Առտուն կանուխ եկան Էլպիս հանրմ և ամուսինը որք զանազան խօսակցութիւններով զբաղեցուցին անոր միտքը, ցորեկն ու իրիկունը միասին ճաշեցին: Հետեւեալ օրը կիրակի էր, և զիպուածաւ այցելութեան եկած էր Էլպիս հանրմի ամուսնացեալ տղան, որուն կինը քանի մը օր Պէյքօղ իր ընտանեացը քով անցնելու գացած էր: Չայն ալ

չ'թողուցին. երեք չորս օր ան ալ միասին կեցաւ, և չարաթ մը վերջը երիտասարդը բաւական հանգարտեցաւ, կամայ ահամայ հպատակելով իր դժբաղդութեանը:

Յակոբ, ինչպէս ըսինք, գրեթէ վստահ ըլլալուն թէ չար լեզուներ պատճառ եղած էին իր խօսկապին ետ խրկուելուն, երբ մէկ կողմէն կը ջանար երեւան հանել զանոնք, միւս կողմէն կարելին կ'ընէր Գոհարը չ'տեսնելու համար, քանզի կը վախնար որ անոր տեսքը թերեւ ծայրահեղութեանց պիտի մղէր զինքը: Ուստի ճամբան փոխելով ուրիշ կողմէ կ'երթեկէր տուն, թէև ամէն երեկոյ վերադառնալուն, կ'սպասէր որ իր մայրը, Էլպիս հանրմի կամ ուրիշի միջոցաւ քաղուած լուր մը հաղորդէր իրեն թորո՞մեաներուն մասին:

Արդարև, ամսոյ մը չափ վերջը լուր տուին անոր թէ մէկ երկու անգամ էր որ անձանթ և կասկածելի տեսքով կին մը այցելութեան կ'ուզար անոնց: Բայց ասկէց աւելին չ'լրցաւ հասկնալ:

*
*
*

Նարդոս հանրմ, Փանկալթի բնակող Արուս անուն քոյր մը ունէր, որուն բարոյականը շատ հաստատ հիմերու վրայ դրուած չ'էր երեւէր: Շիտակն ըսելով ոչ ոք գիտէր անոր մասին որոշ բան մը, բայց իր դէմքն ու շարժումներն ալ ցոյց կուտային թէ այդ կինը յանձնարարելի և մաքուր կեանքով մը չ'էր ապրէր:

Ունէր արհեստաւոր ամուսին մը, որ նաև չ'էր թերացած, իր վարմունքովը մղելու կինը դէպի այդ անկանոն ճամբան: Գինով և խաղամոլ, շարթուան երկու երեք օրը հազիւ աշխատելով, և շահածն ալ իր մոլութեանցը ծախսելով, շարունակ կ'ստիպէր իր կի-

նը որ դրամ տար իրեն, որով այս վերջինն ալ, արդէն ընդունակ դէպ ի չարը, ամուսնական պատիւը կը բռնաբարէր, բայց այնպիսի ձևով մը, ինչպէս ըսինք, որ ոչ ոք կրցած էր մինչև նոյն օրը դադարեցնել թափանցել:

Ահաւասիկ երկու խօսքով եղելութիւնը: Արուս ամեն ազգէ քանի մը հարուստներու տունները կը մըտնէր կ'ելլէր, տեսակ մը օգնական կարուհիի և ուրիշ աշխատութեանց աջակցողի ձևով. խօսակցութիւնը շատ հաճելի և ինքն ալ ձարպիկ ըլլալուն միշտ կը փընտըռուէր. դոր օրինակ, երբ տան մը մէջ հարսնիք կամ տօնախմբութիւն մը կար, պարագային և տունին համեմատ, շաբաթ մը կամ երկու երեք օր առաջ հոն երթալով, ամեն տեսակ գործերու կ'օգնէր, և այդ կերպով, ոչ միայն բաւական կը գումարներ կը շահէր, այլ նաև չ'էր մերժեր, այդ տեղերը պատահած մարդոց առժամանակեայ առաջարկները, եթէ անոնք ըլլային, տանուտէր, հիւր կամ սպասաւոր:

Նարդոսի ամուսինը առաջին օրէն իսկ նշմարած ըլլալով քենիին անբարոյականութիւնը, իր կնոջն արգելած էր անոր հետ յարաբերութիւն ունենալն, այնպէս որ հազիւ մէկ երկու տարին անգամ զիրար կը տեսնէին Նարդոս և Արուս:

Գոհարի նշանուելէն մէկ ու կէս ամսոյ չափ ետքը, իրիկուն մը թրքական ժամը երեքին միջոցները տանը դուռը դարնուելով, ներս մտաւ Արուս ուրախալից գէմքով մը և բարեկեց իր քոյրը որ առանձին էր, քանզի նորատի աղջիկը և եղբայրը, դացած էին տեսնելու քովի փողոցը բնակող Գոհարի մէկ դպրոցի ընկերուհին որ ծանրկէկ հիւանդութենէ մը նոր ապաքինիլ կ'սկսէր:

Արուս երբ իմացաւ անոնց բացակայութեան պատճառը, ինչպէս նաև թերևս շուտ վերագոռնալին, ըսաւ խորհրդաւոր ձևով մը. — Անոնց հոս չ'գտնուիլը շատ աղէկ եղաւ, և քանի որ պէլքի հիմա կուգան կ'ըսես կոր, ես ալ հէմէն հասկցնեմ դալուս պատճառը..... Գոհարին համար խամէթ մը կայ քի փախցուելիք բան չ'է.....

— Աղէկ ամա, անիկայ մենք մէկ ու կէս ամիս կայ որ նշանեցինք պատասխանեց քոյրը քմծիծաղով մը:

— Նշանեցի՞ք մի... քա որի՞, հարցուց Արուս գլխուն յանկարծ հարուած մ'ընդունողի մը պէս խեղդուկ ձայնով մը:

— Չեմ կարծեր որ ճանչնաս. աս փողոցին մէջ վարօք կը բնակին, Յակոբ Սրմահան կ'ըսեն, մար ու տղայ մ'են:

— Ո՛վ գիտէ ի՞նչ պիլիմսիդ մէկն է. ատանկ լուսնիկայի պէս սարայներու լայլի աղջիկը ի՞նչ կար քի հէմէն հաներ տուեր էք:

— Ան ալ լուսի պէս երիտասարդ է. և տունը իրենցը ըլլալէն դատ, ամիսը քսան ոսկիի չափ ալ կ'առնէ կոր:

— Քա, քսան ոսկի կ'ըսես կոր նէ, սանքի մեծ բան մըն է:

— Քու ըսածդ ի՞նչ կը վառուղի ամիսը...:

— Անիկա անանկ այլընթիւ ելլելով չէ, հօրն ու մօրը մէկ հատիկ դաւակն է. անոնց պիլութիւն ունեցածը անորն է. վաղը մէկալն օր մեռնին նէ, քսան օսկին շաբաթ ճէպ խարճըլին պիլէ չէ...

— Ամա ըրիր ա՛, ըսե՛լ է որ շատ հարուստ են...

— Գա շատն ալ խօսք է. տունէն առապաներ, սէյիւններ, ուշախներ քանի՜ հատ կ'ուզես, մէկ լաթը երկու ամիս պիլէ չհագնիր, ալ ո՞ր մէկն ըսեմ. աղջիկդ սարայի պէս տուն հարս պիտի ելթայ. ան տէլիխանըն ըսես, իրէկի պէս աղուոր, թէրպիյէլի, ի՞նչ մեծ ֆամիլեաներ կը խենդենան կոր քի աղջիկ տանք տէյի... :

— Է՛յ, ատանկ մէկը իմ աղջիկս կ'առնէ՞ նախնիք... :

— Քեզի ի՞նչ, ես տղուն հետ խօսեցայ. — քու գըտածդ ինծի մախսուլ է, մինակ անգամ մը ֆօթօկրաֆը տեսնեմ ըսաւ... :

— Եւ դուն ալ ֆօթօկրաֆը տանելու եկար... :

— Հա, հէմ ալ անորը բերի, պատասխանեց Արուս դրպանէն հանելով քանի մը թղթերու մէջ լաւ մը ծրարուած լուսանկար մը զոր ներկայացուց իր քրոջը :

— Իրաւ ալ սիրուն երիտասարդ է եղեր, ըսաւ Նարդոս ուշադիր նայելով պատկերին :

— Քու Սրմաեանդ ասոր կրնայ՞ ելլալ :

— Ան ալ ուրիշ տեսակ աղուոր է, պատասխանեց քոյրը շարունակելով նայիլ կենդանադրին, ասիկա քիչ մը աւելի աղուոր ալ ըլլայ մեզի՞ ինչ... :

— Մեզի ի՞նչը ինչ է. նշանը ես կ'ընէք լմնցաւ կընաց :

— Նշանը ե՞տ մի կ'ընենք. հիչ ատանկ բան կ'ըլլայ, ըսաւ Նարդոս այդ բառերը արտասանելու իսկ վախճողի մը դէմքով :

— Ինչո՞ւ չէ :

— Հիմա խօսք է ըրածնիս ա', նայինք կը հաւնի՞

ոհարիս. ո՞վ դիտէ անիկայ ի՞նչ աղջիկներ կը տեսնէ... :

— Ատ թարաֆէն ինծի ձգէ ըսի... :

— Առաջ սա ըսէ. դուն այդ երիտասարդը ո՞ւսկից կը ծանոնաս կոր քի :

— Շաքաթը երկու երեք օր անոնց տունն եմ. շատ մը գործերնին, կարերնին, չամաչըրնին, ես չեմ լուար, այսինքն տիրէքտօռի պէս, իմ ձեռքովս կ'ըլլայ :

— Նայինք հարը մա՞րը ինչ կ'ըսեն, հարցուց Նարդոս մտածկոտ դէմքով մը և կրկին նայելով պատկերին :

— Ատոնք ամենքը իմ ծառքս են, էյօր քի տղան քիչ մը հաւնի նէ՞ Գոհարնիս, և չհաւնուե՞լիք աղջիկ է, գործը լմնցած է :

— Ես չեմ խառնուիր, էրիկը տեսնելիքը ես չեմ աղջիկս է... :

— Անանկ է ամա, նորէն գործին գլուխը դուն ես... քեզի համար ալ մեծ պատիւ է ատանկ ֆամիլեայի մը աղջիկ տալը :

Արուս շատ մը խօսքերով յաջողեցաւ վերջապէս համոզելու իր քոյրը, բայց պայմանաւ մը, այսինքն առ այժմ նորատի աղջկան խօսք չպիտի բանային, հետեւեալ առտու Գոհարի կենդանադիրը պիտի առնէր տաներ. եթէ հաւնուեր, այն ատեն կրկին դալով ցոյց տալու համար երիտասարդին լուսանկարը, պիտի ջանային մանկամարդ աղջիկը համոզելու, բայց անոնց ստիպման, որ առաջինէն հրաժարելով ընտրէ այս երէտորդ և ամեն տեսակ առաւելութիւն ներկայացնող ամուսինը :

Այս որոշման վրայ Նարդոս տուաւ իր քրոջը,

Գոհարի վերջին անգամ քաջել տուած լուսանկարը և հազիւ թէ Սրուս իր գրպանին մէջ տեղաւորած էր զայն, նորատի աղջիկը և եղբայրը վերադարձան տուն, ուր տեսնելուն մօրաքոյրն այդ ժամուն, թեթեւ դարմանք մ'զգացին:

— Աք Սարայ տուն մը հարսնիք կայ տէ մօտերս հազուատներ ծեւելու համար հոն եկայ, ուշ մնացի նէ երթամ աս իրիկուն քրոջս տունը կենամ ըսի:

— Աղէկ ըրեր ես, պատասխանեցին քոյր և եղբայր:

Ինչ ետքը բնականաբար խօսք բացուեցաւ Սրմաեանին մասին:

— Աման, աճէլէնի՞դ ինչ էր, ըսաւ Արուս դադտնաբար ղիտելով նորատի աղջիկը, աղջիկնիս տահա 18—19 տարու կայ չ'կայ, պէլքի տահա աղէկ մէկը կը գտնուէր...

— Խսմէթս այս է եղեր, պատասխանեց Գոհար անտարբեր ձեւով մը:

— Խսմէթը ինչ է. ատոնք պօշ խօսքեր են, գոժը եղեր լմացեր է ամա, սանքի տահա անանկ տունը մնացած աղջիկներէն չ'ես որ վախնայիք...

— Շատեր ուզեցին ամա, աղջիկս ասոր հաւանցաւ, ընդմիջեց Նարդոս իր կարգին գողունի նայելով Գոհարի:

— Ես անանկ կը հասկնամ կոր քի, ուզողներուն մէջէն ամենէն աղէկը ասիկայ ըլլալուն համար տուեր էք...

— Գուրս ալ միւսիւ Յակոբ ալ քիչ մը, առաջուրն է իրար տեսան տէ հաւանցան, ետքը նշանուեցան, ըսաւ եղբայրը ժպտելով:

— Է՛ ա մօթ է ըրածնիս, հարցուց քոյրը ղիւրադրգիւ չեչտով մը, եթէ ես անոր անձին հաւանած չ'ըլլայի, չ'պիտի նշանուէի, քանի որ աւելի հարուստ էրիկ մ'առնել կը փափաքէի:

Այս անակնկալ խօսքերը լսելուն երկու քոյր խորհրդաւոր ակնարկ մը փոխանակեցին:

* * *

Հազիւ երեք օր վերջը երբ տիկին Թորոմեան ցորեկին մօտ պատուհանին առջև ձեռագործի մը աշխատած միջոցին հեռուէն տեսաւ քրոջը գալը, սրտնեղութեան հետ խառն ուրախութիւն մ'զգաց, մէկ կողմէն գոհ իր աղջկանը հաւնուած ըլլալուն համար, քանզի հակառակ պարագային Արուս չ'պիտի գար, եւ միւս կողմէն ալ աչքին առջև բերելով իր աղջիկը տարհամոզելու տաղտուկը:

— Մօրաքոյրս նորէն կուգայ կոր, ըսաւ քիչ մը զարմանքով Գոհար որ իր կարգին տեսած էր զայն:

— Բարի եկաւ, քրոջը տունը չ'է, պատասխանեց Նարդոս անհոգ ձեւով մը:

— Շիտակ է, բայց առաջ շատ չէր գար...

— Գնա դուռը բաց...

Հազիւ ներս մտնելով դուռը գոցեց, վատ կլնը կեղծ գորովանօք մը գրկելով պինդ մը իր քրոջը աղջիկը, սկսաւ կատաղաբար համբուրել զայն քանի մը անգամ վրայէ վրայ: Գոհար որ վարժ չէր այդ շարժման, թեթեւ սրտնեղութիւն մը զգաց թէ, բայց թո-

որոշ չեմ իմանա

դուց որ համբուրէ զինքը : Սակայն տեսնելով որ վերջը չէր գար :

— Մօրաքոյր , ըսաւ ժպտելով և երեսները սըրբելով , ալ կը բաւէ , թէ որ հիւանդութիւն մ'ունիս ինծի պիտի անցնի :

— Քա մեղա՛յ , ի՞նչ հիւընտութիւն պիտի ունենամ , քոյր աղջիկը չե՞ս , ուղածիս չափ կը պագնեմ , կը սիրեմ... չիտակը լուսահողի հարդ , շատ աղէկ մարդ էր ամա , ան մեղի , երկու քուր իրարմէ դատելը մեծ անիրաւութիւն էր... ի՞նչ է նէ . անցուկը մոռցուկ է , չարունակեց տեսնելով Գոհարի դէմքին դժգոհ տեսք մ'ստանալը , ինտո՞ր էք , աղէ՞կ էք նաշինք :

— Մեղի ինչպէս թողուցիր անանկ կնք... անօթի՞ ես , հարցուց քոյրը :

— Շատ չէ ամա...

— Արդէն մենք ալ հիմա պիտի ձաշէինք , հայտէ , Գոհար , աղջիկս , սեղանը պատրաստէ , սանկ յարմար սպասուհի մը ապսպրեցինք ամա , դեռ չ'դառնուեցաւ...

— Շիտակը պէտք է ձեզի պզտիկ աղջիկ մը... :

Քիչ ետքը իջան ձաշելու : Սեղանին վրայ Սրուս սկսաւ գովել Գրեհաններու (իր ըսած երիտասարդին) տունին ձոխութիւնը , և առնուազն վեց եօթը տեսակ կերակուր եփուիլը , ցորեկին և իրիկունները զատ զատ ըլլալու պայմանաւ , և չարունակ ու դադանի կերպով նայելով նորատի աղջկան , թէ իր խօսքերը ի՞նչ տպաւորութիւն պիտի ընէին անոր վրայ :

Գոհար որ մեծ ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէր այդ գովեստները , անգամ մը միայն ըսաւ .

— Հարստութիւնը աղուոր բան է , բայց ի՞նչ օգուտ որ... ամէն մարդ չը կրնար ըլլալ...

Անխիղճ մօրաքոյրը խորհեցաւ թէ հասած էր իր նպատակը իրադործելու ըսպէն և իսկոյն ըսաւ չեչտելով վերջին բառը :

— Պէլքի քեզի համար է՛ :

— Ինծի համար է՞ մի , ըսաւ նորատի աղջիկը զարմանօք :

— Հէլպէտ :

— Ի՞նչպէս նայինք , չ'բացատրես , հարցուց մանկամարդունին տեսակ մը ծաղրական ձայնով :

Արուս , որ թաշկինակը հանելու ձևով ձեռքը դէպանը տարած էր , իսկոյն դուրս հանելով Գրեհանի լուսանկարը .

— Սա տէլիսանլըն ինտո՞ր է , հարցուց յաղթական ձևով մը :

— Հաճելի երիտասարդ մը կերելի :

— Հաւնեցա՞ր :

— Գէշ չէ , սակայն եթէ լուսանկարը կը նմանի իրեն :

— Ինքը ասկէ շատ աղուոր է :

— Ո՞վ է որ , հարցուց Գոհար հետաքրքրութեամբ և չարունակելով նայիլ պատկերին :

— Գրեհաններուն մէկ հատիկ դաւակը , Թադիկ պէյն է :

— Քանի նայիս աւելի աղուոր կերելի կ'որ , ըսաւ նորատի աղջիկը թեւը պարզելով և հեռուէն նայելով կենդանադրին :

— Եթէ կուգես այս աննման երիտասարդը քու էրիկդ պիտի ըլլայ :

— Իմ էրիկս մի՛, բացառանկեց Գոհար ապշած դէմքով մը :

— Այո՛, քու էրիկդ, պատասխանեց Արուս հաստատ ձայնով մը :

— Սակայն ի՞նչպէս, չեմ հասկնար, արդէն ես նշանուած չեմ :

— Ի՞նչ կըլլայ, կարգուած չես եւ՛ . . . ասկէց խօլայ ի՞նչ կայ, տէրտէր մը խօսկապը ետ կը տանի, ան ալ խըմէթը ուրիշ տեղէ կը փնտռէ :

Նորատի աղջիկը որ երբէք չէր սպասեր այս տեսակ խօսքերու, յուզումէ աւելի, հետաքրքրութեամբ ըսաւ մօրը .

— Մայրիկ, դուն սուս բուս նստեր ես :

— Աղջիկս, ես ինչ ըսեմ, նշանածը դուն գտար, դուն ընդունեցիր, ես բանի մը խառնուեցայ . . . հիմաև ալ չեմ խառնուիր ուզածդ ըրէ :

Նորատի աղջիկը խորհուն տեսք մ'առաւ, անոր դէմքին վրայ երեւցող հաղիւ նշմարելի կծկումներ ցոյց կու տային թէ փառասիրութիւնն ու խղճամտութիւնը սոսկալի պայքար մը կը մղէին սրտին մէջ : Սակայն մօրաքոյրը որ կը գուշակէր ամեն ինչ, ըսաւ անտարբեր ձևով մը .

— Նայէ, կուզեսնէ այս տեղ Ստամպուլին պուճախը փոտէ, կուզես նէ ձմեռները Պէյ օղլու, ամսունները Ատա, Պէօյլիք տէրէ առապաներու, վալիօրներու մէջ պտտէ, դուն դիտես, մենք քեզի սիրելիս համար կ'ըսենք կոր, չէ նէ ո՛վ կուզեսնէ ան առ, ի՞նծի ինչ, ինծի նէ ֆայտա ունի նէ դարար :

Այս վերջին խօսքերը նժարը հակեցուցին քիչ մը դէպի փառասիրութիւն և նորատի աղջկան աչքերը տարօրինակ փայլ մը ստանալով հարցուց .

— Բայց, նայինք այդ երիտասարդը զիս կը հա՞նի :

— Ատոնք ամենքը եղած լմնցած են, եէթէր քի դուն ուզես :

— Ի՞նչպէս եղած լմնցած են, հարցուց Գոհար չ'հասկնալու ձևով և նայելով մօրը սրուն մեղսակցութեանը վրայ կը կասկածէր : Մայրը որ գուշակած էր անոր միտքը, ըսաւ անհոգաբար .

— Մօրաքոյրդ անցած օր գալուն հոս չէիր նէ, շատոնց է չեմ տեսեր, ֆօթօկրաֆը բեր տէ նայիմ ըսաւ, ես ալ տուի, կարծեմ գրպանը դրեր հետը տարեր է . . . :

— Այո՛ ատանկ եղաւ. Թադիկ պէյը երբ որ ինծի ըսաւ քի, դուն իմ իքինճի մարս ես, ինծի աղջիկ մը գտիր, հէմէն իմ միտքս եկար, առի տարի ֆօթօկրաֆը ցուցուցի խենդեցաւ :

— Զարմանալի բան, պատասխանեց Գոհար կէս թերահաւատ կէս գոհ դէմքով մը, այդչափ ընտանիքներու հետ կը տեսնուին կ'ըսես, ահագին բերայի մէջ աղջիկ մը չէ կրցեր գտնել տէ . . .

— Ատոնք ամեն օր տեսնելէն պըխմիլ եղեր է : Արուս հանըմ, սանկ չ'տեսած մէկ բանս, տահա աչքերը չ'բացուած մը գտիր ինծի ըսաւ :

Երբ մանկամարդ աղջիկը կրկին խորհիլ սկսաւ, այցելուին, իբր թէ խօսքը իր քրոջը ուղղելով շարունակեց գովել, տունին կահկարասիքը, 150 ոսկինոց դաշնակը, աներոջը և կեսուրին լաւ վարմունքը և մանաւանդ Թադիկ պէյին մազլըմ բնաւորութիւնը : Վերջապէս սեղանին ելլելով վեր ելան երկու կի-

ները , մինչդեռ Գոհար սուրճ եփելու համար վարը մնաց :

— Կարծեմ թէ գործը պիտի եփի , ըսաւ Արուս գոհունակութեամբ :

— Ես ալ այնպէս , պատասխանեց քոյրը մտածկոտ դէմքով :

— Դուն ալ սանկ տարին քանի մը ամիս աղջկանդ սայէէն Գրեհաններուն տունը խուրովմիշ կ'ըլլաս :

— Սման , քուրուկ , թող մէյ մ'անիկայ տեղաւորուի տէ գործը ինծի մնայ , պատասխանեց Նարգոս յայտնապէս ուրախ ձայնով մը :

— Ի՞նչու , դուն ալ մարը չե՞ս մի :

— Հիմայ ատ ձգէ տէ , ինծի ըսէ , իրա՞նչ շատ հաւանեցաւ Գոհարը :

— Հաւնիլն ալ խօսք է : Արուս հանրմ առ աղջիկը ինծի չառնես նէ ինքզինքս կը զարնեմ ըսաւ : Զաթը ես առաջ մէյմը միտքը հասկնալու համար , ես չ'ըսի քի քրոջս աղջիկն է , և մինչեւ հիմակ ալ չիյտէ :

— Քանի որ հաւնեք է ըսելու ես եղեր .

— Սման , երբոր ըլլայ կ'իմանայ : Գործը ատոր թող մնայ :

Այդ միջոցին Գոհար ներս մտաւ : Սուրճները խմեցին : Հասկնալի է որ խօսակցութեան նիւթը միշտ մի և նոյնն էր . և վերջապէս նոյն դիչերը նորատի աղջիկը երկարօքէն խորհրդածելէ վերջը , առտուն ըսաւ թէ կ'ընդունէր նշանը ետ ընելով ամուսնանալ Գրեհանի հետ :

Թաղիկ Գրեհան միամօր զաւակն էր Առաքել Գրեհանի որուն հայրը շատ տարիներ առաջ Ակնէն գաղթելով Պօլիս հաստատուած և վաշխառութեամբ զբաղիլ սկսած էր : Դրամի պէտք ունենալով անգամ մ'անոր ձեռքը ինկողը , հազիւ կրնար ազատել միայն իր մորթը : Այդ մարդը գլխաւորաբար կալուածի վրայ դրամ փոխ տալուն , շատ շանդած և իր անխիղճութեան ու մեքենայութեանցը շորհիւ , բարձր արժէքներ ունեցող կալուածներ ոչինչ գլխերով անոր ձեռքը կը մնային : Երբ մեռաւ , ըստ սովորութեան չ'կերած գոնէ մաս մը այդ հարստութենէն , դոր ամբողջովին անիրաւութեամբ կուտակած էր , որդին Առաքել քանիմը տարի , բայց քիչ մը բարեխղճութեամբ , իր հօրը գործը շարունակելէ վերջը , տեսնելով որ Պօլսոյ ամեն կողմն իրենց ունեցած բազմաթիւ կալուածներուն արժէքները անգագար կը բարձրանային , և իրենց տարեկան ծախքերուն մէկ երկու պատիկն ալ կ'աւելնար եկամուտներէն , գործը գոցելով եղաւ հասութառու , երբ արգէն իր զաւակը Թատիկ 13—14 տարեկան կար :

Այդ պատանի տարիքէն իսկ , Թաղիկ որ ամեն տեսակ մոլութեան հակամէտ էր , առատ դրամը տեսնելով սանձարձակ կ'ապրէր : Ծնողքը սրուած էին քանին մէջ կարգել զայն , և երբ քանի մը անգամ խօսեցան այդ որոշման վրայ , երկտասարդը հասկցուց

կտրողաբար թէ ինք իր սիրածը միայն պիտի առնէր : Առաքել աղա և կիներ մէկ երկու անգամ թեթեւ սրտնեղութիւն յայտնած էին իրենց զաւկին այդ անպատկառ խօսքերուն համար, բայց նա մէկ հատիկ զաւակ և դրամն ալ առատ ըլլալուն .— Ուզածը թող առնէ, ըսին իրարու և ուրիշ անգամ չ'խօսեցան այդ մասին :

Պատանին թաղիկ թէ և շատ ծոյլ, բայց բնականէն ուշիմ ըլլալէն, եւրոպական վարժարանէ մ'ելլելուն բաւական լաւ գիտեր թրքերէն և ֆրանսերէն մինչդեռ մայրինի լեզուին շատ տեղեակ չէր :

Արդէն առաջին օրէն իսկ շոյլօրէն կը ծախսէր դրամը, բայց դպրոցէն ելլելէն քիչ հոգը իբր ժամանց, Ղալաթիա խանի մը մէջ վարձեց գրասենեակ մը, ուր կառավարական պաշտօնէից մէջ ունեցած բաղմամբիւ ծանօթներուն չնորհիւ, հանքի, անտառներու և այլ նման ձեռնարկութեանց մենաշնորհներ առնել ծախելով մեծկակ գումարներ կը շահէր :

Հադիւ 18 տարիքին մէջ, թաղիկ արդէն կատարեալ սրիկայի տիպ մ'էր, բայց իր հարստութիւնը կը ծածկէր ամեն ինչ : Հակառակ դաստիարակուած ըլլալուն եւրոպական վարժարանի մը մէջ, քիչ մը սըրտնեղելուն, մինչեւ կոչաութեան և տմարդութեան գացող անկրթութիւն մը ցոյց կուտար :

Ահաւասիկ այս կարգի գոհիկ անառակի մը հետ ամուսնացնելու համար վատհոգի մօրաքոյրը, աշխատած և յաջողած էր Գոհարը զատելու իր ազնիւ և պատուաւոր նշանածէն :

Նորատի աղջկան պատկերը տեսած վայրկեանէն իսկ, չ'կրնալով դիմադրել անոր ազդած հրապոյրին, հարցուցած էր .

— Աղէկ ամա, նայինք այս ընտիմին պէս աղուո՞ր է :

Երբ Արուս երգմամբ հաստատած էր թէ Գոհար իր պատկերէն շատ աւելի զեղեցիկ էր, այն ատեն երիտասարդ Գըրեան հասկցուցած էր այդ անարժան կնոջ թէ դրամական ամենամեծ զոհողութեանց պատճառ էր, եթէ յաջողէր համոզելու զայն որ իր հոմանունին ըլլար :

Սակայն Արուս բացարձակապէս մերժելով այդ առաջարկը, յայտարարած էր թէ զայն ունենալու միակ պայմանն էր ըստ օրինի ամուսնանալ հետը, մանաւանդ արդէն ան իրեն համար զոհած էր հազուադիւս նշանած մը, որ կրկին պատրաստ էր, եղածը մոռնալով առնել Գոհարը :

Մօրաքոյրը դիտմամբ և երիտասարդին կիրքը գրգռելու համար ըսած էր այդ վերջին խօսքերը որք տուին անոր սպասած արդիւնքը, քանզի հետեւեալ օրն իսկ վերջնականապէս ծանոյց թէ պիտի ամուսնանար օրինաւորապէս, բայց առաջ անգամ մը տեսնելու պայմանաւ :

Արուս ընդունելով պայմանը, հարցուց թէ ծնողացը չ'պիտի խօսէր այդ մասին :

— Նախ տեսնամ զայն, եթէ ըսածիդ պէս գոհար է... ես անոնց հարցնելու պէտք չ'ունիմ :

— Կամքը քուկդ է, պատասխանեց խօսակցունին :

Որոշուեցաւ որ յառաջիկայ կիրակի Արուս և Նար-դոս ցորէկէն վերջը պիտի բերէին Գոհարը Բերա հասարակաց պարտէզը (օդերը զով ըլլալուն Գըրեանք այդ տարի գիւղ գացած չէին), ուր անոնց պիտի պատա-

հէր երկտասարդը, որ եթէ հաւնէր նորատի աղջիկը, պիտի մօտենար ու միանար հետեւին, իսկ հակառակ պարագային բարեւելով պիտի անցնէր:

Հարկ չ'կայ երկար բացատրութեանց թէ մանկամարդ աղջիկը որպիսի շորհալի և քիչ մ'ալ գրգռիչ արգուզարդով մը, որուն համապատասխան էր նաև երկու կանանց հագուստները, գնաց այդ ժամագրութեան:

Թաղիկ զանոնք տեսնելուն պէս, խոստովանելով թէ Արուս չէր խաբած զինքը հաստատելուն թէ Գոհար իր կենդանագրէն աւելի գեղեցիկ էր, դէպի նորատի աղջիկը վաւաչոտ ակնարկներ նետելով մօտեցաւ անոնց, և երբ ըրին մէկ երկու պտոյտ, որուն միջոցին երկու կողմն ալ կը ջանային իրարու աւելի հաճելի երեւնալու, ըստ կարելոյն առանձին մնալու մտօք, պարտեղին մէջտեղի չէնքը մտնելով նստան: Երկտասարդը ստիպմամբ բերել տուաւ հոն դանուող սմինէն սուղ ըմպելիներէն, մինչդեռ երկու կիները ի դուր կըսէին անոր թէ իրենք վարժ չեն այս տեսակ խմելիքներու:

Հոս անցողակի ըսինք թէ Գրբեան, անկարելոյն դէմ համակերպելով միայն ընդունած էր ամուսնանալ Գոհարի հետ, և ինքը որ պատիւ չունէր, ուրիշներուն պատուոյն ալ կարեւորութիւն չի տալուն, խորհած էր թէ երբ իր կնոջմէն ձաճրհանար կամ թէ նա զինքը նեղեր, առաջին առթիւ պատրուակ մը գտնելով, կրնար կից մը տալ ու տունէն դուրս նետել զայն, քանի որ, մանաւանդ երեւելի ընտանիքէ աղջիկ մ'ալ չէր որ քիչ մ'ալ քաշուէր անոր ծնողքէն: Գալով իր ծնողացը, այդ կողմէն ոչ մէկ վախ ունէր, ինչպէս որ պի-

տի թողուին իր ուղածին հետ ամուսնանալը, նոյնպէս նաև ուէ առարկութիւն չ'պիտի ընէին երբ զայն տունէն հեռացնէր: Ուստի ամեն ինչ կախալ էր Թաղիկի խիղճէն ու բարոյականէն որուն երկուքն ալ արդէն շատոնց թողած հեռացած էին անկից:

Երբ իրիկուն եղաւ ու երկու կիները մեկնելու համար ոտքի ելան, երկտասարդը շատ ստիպեց որ այն զիշերը Բերա մնալով թատրոն երթան միասին, յետոյ ամենքը մէկէն պանդոկ մը կը պառկէին:

— Բայց տունէն ձեզի չե՞ն սպասեր, հարցուց Նարդոս:

— Ոհ, անոնք վարժուած են, ամբար երկու անգամ պիտէ միատեղ չենք ճաշեր:

— Ինչ որ է, ուրիշ անգամ, պնդեց մայրը, զաւակս շատ մէրաք կընէ տունը, եթէ չ'երթանք, ուրիշ ատեն:

Տիկին Թորոմեան առաջարկը չընդունելով, եթէ մասամբ իր որդին մտահոգի մէջ ձգելէ կը վախնար, զխաւորաբար ալ, նշմարած ըլլալով իր փեսան ըլլալիք մարդուն, անքերովը շարունակ Գոհարը լափելը, կ'ուզէր ստիպել զայն ամուսնութիւնը փութացնելու:

Արդարեւ հաշիւը սխալ չեղաւ. Գրբեան մինչեւ թիւնէլ անոնց ընկերանալով, երբ կը զատուէին, մեծ քաղաքավարութեամբ խնդրեց Արուսէն որ ըստ կարելւոյն շուտ զինքը տեսնելու դար:

Մօրաքոյրը խօստացաւ. Նոյն զիշերը միասին դացին Կէտիկ փաշա և շատ ուշ պառկեցան, խօսելով շարունակ Գրբեանի վրայ: Նորատի աղջիկը ուրախութեան կը ճառագայթէր և կը հաստատէր իր եղբօրը թէ ամուսնանալուն պէս, առաջին դուրս պիտի ըլլար,

ստիպել իր էրիկը որ խոշորկէկ ամսականով պաշտօն մը դռներ աներձագին :

Արուս հետեւեալ օրն իսկ կանուխկէկ գնաց Գըրեաններու բնակարանը , ուր գտնելով երիտասարդը , որոշուեցաւ հարմնիքին օրը :

— Ես օրացոյցին մէջ նայեցայ տաանըհինգ օրէն հարսանիք կըլլայ եղեր , ըսաւ , տաանհինգ օր սպասելն ալ դիւրին չէ ամա , ի՞նչ ըսենք , նալլէթ ըլլայ այդ օրէնքները դնողներուն . . . :

Գոհարի մօրաքոյրը որ , իր նման կիներուն պէս , կրօնական կանոններու դէմ խօսելէ շատ կը վախնար :

— Աման , Թագիկ պէյս , Աստուծոյ պատուիրանքներուն . . . :

— Ի՛նչ է նէ շիտակ է , ուրիշ խօսքի նայինք :

— Հէմ աղջկան ճէհէզը . . . :

— Վազ անցիր սա ճէհէզէն , Արուս հանրմ , Թող սաաթ մը առաջ դայ տէ , կուզէնէ ամեն օր ես մէյմէկ ֆիստան կը շինեմ անոր . ես ինքը կուզեմ կոր , ճէհէզը ի՛նչ պիտի ընեմ . . .

— Անանկ է , հախ ունիս ամա . . .

— Քանի որ հախ ունիմ , կարճ կապէ տէ , վաղը գնա անոնց ալ հասկցուր 15 օրէն հարմնիք ըլլալը , ետքը կը նայիս տէ , խելքս կը դառնայ տէ , չեմ առներ հա գիտցած ըլլաս :

Այս սպառնալիքը , որուն կեղծ ըլլալը գիտեր վատհոգի կինը , քանի իր որ դիմացինին ինչ տեսակ ապրանք ըլլալուն ծանօթ էր , ուէ վախ չ'պատճառեց անոր , այլ նոյն իսկ ծաղրի Թեթե շարժում մ'ընելով .

— Աղէկ , աղէկ , պատասխանեց , տաանհինգ օրէն մուրատիդ կը հասնիս :

Որոշեալ օրը 6 հատ փայլուն լանտօներ եկան շարուեցան ի կէտիկ փաշա Թորոմեանց բնակարանին առջեւ , երբ պատուհանները կը շարուէին այս անակնկալ տեսարանէն ապշած դրացիները :

Ելպիս հանրմ որ պատշգամբ նստած էր , իսկոյն գուշակեց գործը և մըմրաց .

— Աղէկ որ , այսօր Սըրմահանները պտտելու համար գիւղ դացեր են : Աստուծմէ եղաւ հոս չ'գտնուիլնին :

Նախ և առաջ որոշեց եղելութիւնը չ'իմացնել անոնց , որպէսզի տրամութեան նոր առիթ մը չ'ըլլայ : Բայց յետոյ մտածելով որ անտարակոյս ուրիշ դրացիներէ պիտի իմանային , նոյն իրիկունն իսկ էրիկն առնելով այցելութեան գնաց Սըրմահանց բնակարանը , ուր երբ , առաջուց տրուած որոշման մը համեմատ ամուսինը հետաքրքրական խօսակցութեան մը բռնուած էր Յակոբի հետ , ինքն ալ Աննայի հասկցուց ցած ձայնով և համառօտակի եղելութիւնը :

Յակոբի մայրը Թեթե յուզում մը միայն զգալով խնդրեց իր բարեկամուհիէն որ խնդրը չ'իմացնէ առայժմ իր զաւկին :

— Ես ալ ասոր համար զաղտուկ քեզի ըսի :

— Շնորհակալ եմ . շատ էտէպսիդ ընտանիք է եղեր :

— Հախ ունիս , մեղք որ առաջուէն չ'ենք հասկցեր :

— Աճապա ո՞վ է առնողը , հարցուց Աննա հետաքրքրութեամբ :

— Արապաններուն և մէջլիններուն նայելով , շատ հարուստ մարդիկ պիտի ըլլան : Անհոգ եղիք ես կը հասկնամ :

Տիկին Սրմահան ծածկեց եղելութիւնը իր դաւ-
կէն, բայց հաղիւ շաբաթ մը հոգը իրիկուն մը Յա-
կոբ բաւական յուշեալ և տրտում դէմքով եկաւ ի-
մացնել իր մօրը թէ Բերայի բարեկամէ մը դիպուա-
ծաւ իմացած էր թէ Գոհար ամուսնացած էր Գրըհան
անուն շատ հարուստի մը միամօր զաւկին հետ :

— Իրարու խերը տեսնին, պատասխանեց մայրը
անտարբեր և խօսքը դոցեկով :

Յակոբ լուռ կեցաւ :

Բայց յաջորդ կիրակին իսկ, այդ մասին աւելի
մանրամասն տեղեկութիւն առնելու համար գնաց Բե-
րայ տեսնելու իր մէկ աղջականը որ երեւելի բժիշկ
մ'էր :

— Կը ճանչնամ մի, հարցուց այս վերջինը պա-
տասխանելով երիտասարդին հարցմանը, Բերայի մէջ
ո՞վ չ'ճանչնար այդ սրիկան :

— Սրիկայ, ըսիք :

— Դեռ այդ բուն ալ քիչ է. անոր հետ լո՞նչ
գործ ունիս որ :

Յակոբ որ այս անկնկալ խօսքերէն մեծապէս
յուզուած էր, գրեթէ խեղդուկ ձայնով մը պատմեց
իր արկածը, զոր բժիշկը չէր գիտեր :

— Ըստ իս այդ աղջիկը անարժան կէն մ'է եղեր,
թէ և նորէն ցաւալի է ատանկ վատի մը ձեռքն իյնա-
լուն համար, ըսաւ աղջականը, բայց աս անցաւոր
աշխարհին մէջ քիչ մը հանգիստ ապրելուն միայն մի-
ջոցը ֆէլէզօֆ ըլլալն է . . . :

— Ըսելը դիւրին է, կ'մկմաց երիտասարդը :

— Ես վերձագութեամբ կը խօսիմ, ինձի ալ այդ
տեսակ, բայց աւելի թեթեւ բան մը պատահեցաւ .

Խորհեցայ որ դէպի ինձ ուէ հիմաւոր զգացում մը
չուենալը ցոյց տուող այդ կնոջ էրիկն ըլլալով, ան-
չուշտ աւելի թշուառ քան երջանիկ պիտի ըլլայի :
Ուստի բաղդս ուրիշ կողմ վնասեցի և հիմայ ունիմ
հազուադիւս կին մը և երկու հրեշտակ զաւակներ :

Յակոբ դեռ բաւական ատեն այդ մասին խօսակ-
ցելէ վերջը հրաժեշտ առաւ, խօստանալով հետեւի
անոր խորհուրդին, թէ եւ առ այժմ իր վրայ չ'էր զգար
այդ տեսակ ձեռնարկ մ'ընելու ուժը :

*

**

Փառաւոր հարսանիքէ մ'վերջ, եւ որուն միջոցին
նորատի հարսը բազմաթիւ եւ թանկագին ընծաներ
ստացաւ, Թադիկ շաբթու մը չափ կանոնաւորապէս
որոշեալ ժամերուն եւ կանուխէկ տուն վերադարձաւ :
Ընդհանրապէս կը հասնէր իրիկուան սեղանի նստուելէն
կէս ժամու չափ առաջ :

Ութերորդ օրը սակայն, երբ ընթրիքի ժամուն դեռ
եկած չ'էր, անոր ծնողքը ըստ սովորութեան ճաշի նըս-
տան, հրաւիրելով հարսերն ին որ իր կարգին սեղան
նստէր :

— Թադիկ պէյին չ'ըսպասենք, հարցուց Գոհար
խոնարհաբար :

— Եթէ գայ, հարկաւ անթի չ'մնար, պատաս-
խանեցին անտարբեր ձայնով մը :

Մանկամարդ կինը անոնց չ'հակառակելու համար
նստաւ սեղան, բայց հաղիւ կերաւ քանի մը պատառ,

սեղանատունը չէնքին ետեւի կողմն ըլլալուն, կը ջանար դռան զանգակին ձայնն իմանալով իր էրիկը դիմաւորելու :

Ճաշը աւարտելէն կէս ժամ ետքը հասաւ ամուսինը, որ խալոյն ներողութիւն խնդրեց իր կնոջմէն, անաւ կընկալ պատճառաւ մը, որոշեալ ժամուն չգալուն համար :

Գոհար յարմար պատասխան մը տուաւ եւ այն իրիկուն խնդիրը փակուեցաւ :

Հազիւ երեք օր անցած, Թադիկ կրկին ուշացաւ եւ երբ ծնողքը ըստ սովորութեան նստան ճաշելու եւ այս անգամ առանց հրաւիրելու հարսերնին, այս վերջինը քաշուեցաւ իր սենեակը, եւ առաջին անգամն ըլլալով զգաց թէ ո՛րպիսի օտար մթնոլորտի մը մէջ ապրելու եկած էր :

Մինչեւ կէս գիշեր սպասեց անօթի, ծարաւ եւ անքուն, մինչեւ որ եկաւ էրիկը :

— Ինչո՞ւ այսչափ ուշացար, հարցուց կէս յանդիմանական ձայնով մը :

— Իրաւունք ունիս, Գոհարիկս, բայց հանքի խնդրոյ մը համար եւրոպացիի մը հետն էի. ստիպեալ անոր հետ անցուցի մինչեւ այս ժամս, թէեւ սրտէս արիւն կ'երթար իմ անուշիկ կիսս սպասցնելուս համար :

— Անօթի չ'ե՞ս, հարցուց նորաւի կինը գորովանօք :

— Մինչեւ այս ատեն անօթի կը կե՞ցուի, բացաքանչեց Գրեան զարմանօք :

— Ես դեռ ցորեկուան կերածովս եմ :

— Ինչո՞ւ չ'կերար :

— Քեզի սպասեցի :

— Աւելորդ բան ըրեր ես, դուն որոշեալ ժամուն

ճաշէ ծնողացս հետ. հեմ, անոնք մինակ չ'ձգելու համար ես ամուսնացայ :

— Ուրեմն միշտ պիտի ունենա՞ս այս տեսակ բացակայութիւններ :

— Ոչ միշտ, բայց պազի պազի կըլլայ, տղայութիւն ըրեր ես մինչեւ հիմայ սպասելուդ... ծառաներն ալ պառկած են :

— Արդէն ակորժակ չունիմ... քանի մը հատ պիտքիւի կուտեմ... :

— Դուն գիտես, վաղը շատկէկ կեր, տեղը լեցուր :

Խօսակցութիւնը հոս վերջացաւ :

Բայց երկու իրիկուն վերջը, երբ կրկին Գրեան կուշանար եւ անոր ծնողքը ըստ սովորութեան սեղան կը նստէին, Գոհար որ վարժ չըլլալուն այդ կիանքին կը զարմանար ի տես անոնց անտարբերութեան :

— Տիկին, ըսաւ իր կեսործը եւ աղաչական շեշտով մը, ինչո՞ւ չէք հրամայեր ձեր զաւակին որ սովորական ժամուն տուն վերադառնայ :

— Աղջիկս, պատասխանեց Առաքել աղա կակուդ ձայնով մը, մեղի պէս դուն ալ կը վարժուիս ատոր, կեր խմէ քէյֆդ նայէ, ուշ կանուխ հէլպէտ կու գայ էրիկդ :

Մանկամարդ կինը հասկցաւ թէ ուէ պատասխան տալն անօգուտ էր, ուստի գլուխը ծռելով համակերպեցաւ եւ խորհելով թէ կարելի է վերջին անգամուան պէս անօթի մնար, սեղան նստելով աղէկ գէշ կերաւ :

Քիչ ետքը քաշուելուն իր սենեակը, վերաւոր մնափառութեանը աղքեցութեան առջև հպարտութիւնը տեղի տալով արցունքները յորդեցին :

Ի՞նչ մը խիստ լեղումաւ, իր ամուսինէն բացառ-
րութիւն պահանջելու որոշումն բաւական մեղմացուց
անոր յուզումը :

Թագիկ պէյ այս անգամ եկաւ կէս գիշերէն եր-
կու ժամ ետքը, և իր կնոջը գիմազներուն խստու-
թենէն կռահելով պատահելիքը :

— Գոհար, ըսաւ անկէց առաջ և սրտեղութիւն
արտայայտող շեշտով մը, շատ թօափ կնիկ ես :

— Ինչո՞ւ, հարցուց կինը զսպուած բարկու-
թեամբ մը :

— Ինչո՞ւ պիտի ըլլայ. ես քեզի անցած անգամ
ալ չ'ըսի թէ հանքի և այլ գործերու պատճառաւ ա-
տեն տատեն գիշերները ուշ կը մնամ տէյլի. ինչո՞ւ կը
սպասես, պառկէ տեղդ քնացիր, խայիպ չեմ ըլլար ա,
հէլպէս կու գամ :

Եւ երբ Գոհար այս անակնկալ խօսքերէն շուա-
րած պատասխան մը կը փնտռէր, էրիկը աւելցուց .

— Եթէ չես հաւտար հարցուր հօրս մօրս :

Այս միջադէպն ալ այսպէս փակուեցաւ. և թո-
րոմեանի աղջիկը հասկնալով թէ միակ միջոցը համա-
կերպութիւնն էր, ստիպուեցաւ յանձնառու ըլլալու
այս տարօրինակ կեանքին :

Սակայն շատ դարմանալի կերեւէր իրեն պարա-
գայ մը սր Արուսի վարմունքին հետեւանօք հետզհետէ
զգալի կ'ըլլար, այսինքն, հարսնիքէն ետքը, մօրա-
քոյրը գէթ անգամ մը իսկ չէր եկած զինքը տես-
նելու :

Իր ամուսնութենէն հազիւ ամիս մը ետքը, փո-
խանակ երջանկութեան, հալիլ մաշելու սկսած էր
արդէն. շուրջը չէր տեսներ կարեկից դէմք մը, որուն
բանալով իր սիրտը քիչ մը սփոփանք գտնէր :

Ուստի չաքաթ մը վերջը, որոշելով մայրը տես-
նելու երթալ, այդ որոշումը հաղորդեց Թագիկի երբ
առտուն մեկնելու կը պատրաստուէր նա :

— Ես քեզի հոս մահպուս չեմ ըրած ա', ուղած
տեղդ պտտէ, պատասխանեց էրիկը թեթեւ կոշտու-
թեամբ մը և ելաւ դուրս :

Գիտնալով հանդերձ թէ աւելորդ հոգնութիւն էր,
Գոհար դուրս ելլելու արտօնութիւն խնդրեց կեսուրէն,
որ պատասխանեց թէ ուղած ատենը առանց հարցնե-
լու կրնար ելլել դուրս :

Հոս ըսենք անցողակի թէ այսպիսի սանձարձակ
ազատութիւնը շատ կ'իններու տեսչանքն է, բայց ճշ-
մարտախօս ըլլալու համար կ'աւելցնենք թէ, նորատի
կինը, որ հպարտ ու փառասէր էր թէ և, և դուցէ պիտի
քաշէր ատոր պատիժը, բայց ամուսնական պատուոյ
մասին ծայրագոյն նախանձախնդիր էր :

Ուր երթալը դիտցնել չուզելուն, հետիտան մեկ-
նեցաւ տունէն և քիչ վարը հեծնելով վարձու կառք
մը դնաց շիտակ կէտիկ փաշա մօրը տունը :

Մայրը մեծ ուրախութեամբ դիմաւորեց զայն,
բայց իսկոյն նշմարելով անոր տխուր և դալկահար
դէմքը, հոգածութեամբ հարցուց պատճառը :

Գոհար որուն սիրտը արդէն վշտալից, պարպը-
ռելու կ'սպասէր, սկսաւ հեծելտանօք արտասուե-
լով պատմելու իր անտանելի կեանքը :

Մայրը կրցածին չափ մխիթարեց զայն, միևնոյն
ատեն ըսելով նաեւ թէ հարկ չ'կար այդչափ տախտու-
վրայ ըլլալու, քանի որ կոտորած թափած բան մը չ'ըլ-
լալով, հարուստ տուներու համար սովորական դէպ-
քեր էին ատոնք :

— Բայց ես էրիկէս սիրուիլ կուզեմ :

— Քեզի չ'սիրեր նէ կառնէ՞ր :

— Մէկ մարդ մը իր սիրածը այդպէս ամեն դիւշեր միշտակ կը թողո՞ւ :

— Շիտակ է ամա ի՞նչ ընենք , հարկաւ ատանկ չ'մնար :

Մօրաքոյրին պարագան յիշելուն Նարդոս պատասխանեց .

— Ո՞վ գիտէ , տուները շատ գործ ունենալու է որ չի դար կոր :

Իրիկունս դէմ մեկնեցաւ մօրը տունէն , աղաչելով և խօստով առնելով անկից թէ չաքաթ մը ետքը աղջկանը տունը երթալով քանի մը օր պիտի կենար հոն :

— Եղբայրդ քիչ մը պիտի նեղուի ամա ի՞նչ ընենք դուն ալ զաւակ ես , ըսաւ երբ աղջիկը տունէն դուրս կ'ելլէր :

Արդարեւ հետեւեալ չարթուն գնաց Բերա Գըրեաններու բնակարանը , ուր կէս հիւանդ գտաւ իր աղջիկը :

Նորատի կիներ զայն ներկայացուց իր ամուսնոյն ծնողացը , որք հարս առնելու գացած չ'ըլլալով չէին ճանչնար զայն :

Շփացած զաւակին , Գոհարը առնելու որոշմանը հետեւեալ օրը , իբրեւ ձեւակերպութիւն ծանուցած էր իր ծնողացը թէ պիտի ամուսնանար այն ինչ աղջկան հետ : Գիտնալով թէ ամեն առարկութիւն աւելորդ պիտի ըլլար , և միւս կողմէն , որուն աղջիկն ալ յիշար իրենց համար կարեւորութիւն չունէր , որով յառաջիկային ամեն տեսակ գլխու ցաւէ զերծ պիտի ըլլային , իսկոյն հաւանութիւն տուած էին :

Տիկին Թորոմեան ժամու մը չափ իր խնամիներուն հետը խօսակցելէ վերջը քաշուեցաւ աղջկանը հետ անոր սննեակը :

— Աղջիկս ես քեզի աւելի աղէկ տեսնել կը յոսնայի , բայց բոլորովին հիւանդ կ'երեւնայ կոր , ըսաւ :

— Այո՛ , մայրիկ , շատ հիւանդ եմ , պատասխանեց Գոհար տկար ձայնով մը :

— Ինչո՞ւ , նոր բա՞ն մը կայ :

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ ամեն օրուան ցաւը : Ան ո՛ր չափ աղէկ պիտի ըլլար , եթէ մօրաքոյրս այս դժբաղդ կեանքին չ'առաջնորդէր զիս :

— Հարկաւ ան ալ չէր գիտեր այսչափը , ըսէ ի՞նչ կայ նորէն :

— Երիկս շատ անտանելի մարդ է եղեր , մեղք ստացած կըթութեանը :

— Բաց խօսէ նայիմ , ըսաւ Նարդոս հետաքրքրութեամբ քան թէ կարեկից :

— Քեզի եկած օրուանս գիշերը ամենեւին տուն չեկաւ և հետեւեալ գիշերն ալ այնչափ ուշ եկաւ որ չ'ընալով համբերել երբ քանի մը խօսք ըսի .

— Այ՛ դուն ալ երկայն կ'ընես կոր ա՛ , պօռաց երեսիս , չէ՛ նէ քեահեա մի՛ եկար մեր տունը : Պէ՛լքի վաղն ալ երկու գիշեր տուն չեմ գար , չ'հասկցա՞ր , գործ ունիմ ըսի անցած օր . հարս մարս ըլլալով , չ'են խառնուիլ կոր , դո՛ւն ինչ...դ կը պատուես :

Նարդոս քանի մը մխիթարական խօսքերէ վերջը դարձեալ համակերպութեան խորհուրդ տուաւ իր աղջկանը :

— Պէ՛լքի ըրածս կը քաշեմ կոր , մըմբաց այս վերջինը սխուր չեչտով մը :

— Ատոնք պօշ բաներ են, ինչ ըրիր քի պիտի քաշես, պատասխանեց մայրը ուսերը թոթուելով։

Բայց վերջապէս, մօրը ներկայութիւնը մխիթարու-
թիւն մ'էր Գոհարի համար։ Այդ իրիկուն դիպուածաւ
կանուխիկէկ եկաւ Թադիկ պէյ, որ իր կեսուրը տեսնելուն
բաւական մեծարանքներ չռայլելէ վերջը, աղաչեց որ
քանի մ'օր կենայ, եւ մանաւանդ խրատէ իր աղջիկը
որ իրենց տանը սովորական կեանքին մէջ փոփո-
խումներ մտցնելու համար անօգուտ վէճեր չ'հանէ։

Տիկին Թորոմեան պէտք եղածը խոստացաւ եւ
խնդրեց փեսէն որ ինքն ալ իր կողմէն քիչ մը նկա-
տողութիւն առնելով իր աղջիկանը ծնած մեծցած մի-
ջավայրը, օրուան մէջ քանի մը ժամ աւելի անոր հետ
գտնուելու բարիքը չ'դիւնայ։

— Կը կարծէ՞ք թէ ես կուզեմ այդպէս ուշ ժամա-
նակ դրսերը պատիլ, բայց ինչ ընեմ ի հարկէ ստիպ-
եալ...

— Ինչ. հացի բարա՞ պիտի վաստկիք, հարցուց կե-
սուրը կէս յանդիմանական շեշտով, փառք Աստուծոյ
պէտք եղածէն աւելին ունիք։

— Բայց ապագան ալ մտածելու է, պատասխա-
նեց փեսան չոր ձայնով մը եւ ելաւ սենեակէն դուրս։

* * *

Նարդոս օրուան մեծադոյն մասը անցունելով աղ-
ջրկանը հետ, միայն կերակուրի ատեն մէկ երկու ժամ
կը գտնուէր խնամփնեւուն քով եւ կը փոխանակէր

հետերնին քանի մը խօսք։ Իսկ փեսան, հետեւեալ
իրիկունն ալ քիչ մը կանուխիկէկ գալէ վերջը, վերս-
կըսաւ նախորդ կեանքին։

Այս կերպով շարաթ մը անցած էր, երբ իրիկուն
մը սովորականէն շատ կանուխ գալով դնաց շիտակ
իր ծնողացը գտնուած սենեակը։ Գոհար եւ մայրը
սրտի անհասկնալի սեղմումով մը, չ'համարձակեցան
անոնց քով երթալ։ Միայն երբ ճաշի զանգակը հնչեց
իջան վար, եւ տեսան Թադիկը որ լուրջ դէմքով մը
նստած սեղանին առջեւը, անտարբեր ձեւով մը պա-
տասխանեց անոնց բարեւին, մինչդեռ անոր ծնողքը
սովորական վարմունքը ունէին։

Մայր ու աղջիկ ի գուր կը ջանային գուշակելու
ատոր պատճառը։ Նարդոս որուն կովորդէն վար չէին
երթար պատանները, անկարող այլեւս համբերելու.

— Թադիկ պէյը շատ արուր կերեւի, ըսաւ խօսքը
գրեթէ բոլորին ալ ուղղելու ձեւով։

— Ոչ, բան մը չունիմ, պատասխանեց այս վեր-
ջինը շարունակելով գլուխը ծռած ուտելը։

Իսկ ծնողքը ամենափոքր շարժում մը իսկ չըրին։

Երբ ամենքը սենեակէն ելին քաշուեցան, Գոհար
սպասեց որ ամուսինը ունէ բան մը ըսէ իրեն. բայց
այս վերջինը, որ կը շարունակէր միշտ նոյն լուրջ
կերպարանքը, քանի մը անկարեւոր խօսք փոխանակե-
լէ վերջը անկողին մտնելով իսկոյն խորթալ սկսաւ։

Սակայն նորատի կլինը վստահ էր թէ կար ար-
տաքոյ կարդի բան մը եւ չէր խաբուած, քանզի հե-
տեւեալ օրը ամուսինը երկար բարակ արդուզարդէ
մը ետքը երբ պիտի մեկնէր։

— Հարգնելը ամօթ չըլլայ ամա, ըսաւ անկրթա-
բար, սա մարդ տահա քանի օր պիտի՞ կենայ հոս։

Այս անակնկալ խօսքերէն Գոհար ապշելով .

— Մայրս քանի՞ օր մի պիտի կենայ, կ'մկմաց :

— Անանկ է ես :

— Անիկայ զիս սիրելուն կը կենայ կոր հոս, պատասխանեց թեթեւ բարկութեամբ մը մանկամարդ կինը, ապա թէ ոչ մեր հացին պէտք չունի :

— Ես քեզի ուտելիք հաց չունի ըսի՞ մի, հարցուց էրիկը աւելի կոշտօրէն :

— Ուրեմն քեզի ի՞նչ փաստ ունի խեղճ կինը, գոչեց Գոհար որուն վիրաւորուած ընտանեկան արժանապատուութիւնը հետզհետէ կը բորբոքէր, քու վրա՞դ նստեր է :

— Իմ վրաս չէ նստեր նէ պիլէ, հօրս մօրս վրայ նստեր է :

— Հօրդ մօրդ վրա՞յ մի, կակաղեց Նարդոսի աղջիկը անկարող հասկնալու թէ միայն սեղանի միջոցին հետեւին զսնուող կին մը ի՞նչ նեղութիւն կրնար պատճառել կեսրոջը և աներին, անո՞նք ըսին :

— Հապա ո՞վ պիտի ըսէ, շարունակեց էրիկը միշտ նոյն շեշտով, պէլքի մինակ նստիլ կ'ուզեն :

— Մինա՞կ նստիլ մի...

— Հարկաւ, պէլքի կիղլի խօսք մ'ունին :

— Կի՞ղլի խօսք մի՞...

— Անանկ է ես, ես ինչ գիտնամ, պէլքի պիտի տըտռեն...

Գոհար խելոյն ուշաբերելով գուշակեց թէ այդ խօսակցութեան շարունակութիւնը շատ հեռունները պիտի տանէր զիրենք, ուստի ըսաւ բռնի հանդարտութեամբ մը .

— Շատ լաւ, այսօր կ'ըսեմ որ թող երթայ, արդէն իմ ստիպումովս կեցաւ մինչեւ հիմա :

— Կ'ուզէ նէ՛ թող չերթայ, պօռաց սրիկան և ելաւ դռնէն դուրս :

Նարդոս որ նոյն յարկին վրայ սենեակ մը կը պառկէր, լսած էր անոնց վէճը, անկարող սակայն խօսքերը իմանալու : Ուստի իր փեսին միկնելուն պէս վազեց եկաւ անոնց սենեակը, ուր Գոհար դէմքը երկու ձեռացը մէջ հեծկլտանօք կ'արտասուէր .

— Աղջիկ, ի՞նչ կայ նորէն, հարցուց :

Բայց տեսնելով շարունակ կ'ուլար նա, կրկնեց հարցումը երկու երեք անգամ :

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ, պատասխանեց վերջապէս աղջիկը, մայրդ շատ կեցաւ հոս, ա՛լ թող երթայ ըսաւ :

— Կ'երթամ, կ'երթամ ես ալ հոս թէ՛նէլ տնկելու չեկայ...

— Ա՛խ, մայրիկս, այս ի՞նչ դժբաղդութիւն էր որ եկաւ մեր գլխուն, ըսաւ Գոհար գրկելով մայրը որուն արժանապատուութիւնը խիստ վիրաւորուած հազիւ կը զսպէր ինքզինքը :

— Թող տունը վրան փլի, ի՞նչ, ա՛լ զա՛ւակս ալ չպիտի ցուցնեն ինձի, ո՛ւր տեսնուեր է ասանկ բան, դուն ալ չկրցա՞ր պատասխանը տալ :

— Հէլպէտ լսեցիր, ինչպէս պօռացի կանչեցի...

— Վա՛յ, էտէպսիդ վա՛յ, լօխմամը հացը կերեր եմ տէյի...

— Ես քեզի չե՞մ ըսեր շարունակ թէ անտանելի մարդ է :

— Հախ ունիս եղեր ամա, ինչ օգուտ, ուզես չուզես պիտի քաշես... կ'երթամ հիմա կ'երթամ, անգամ մ'ալ հոս եկողին ոտքը կոտրի...

Նարդոս նոյն վայրկեանին իսկ մեկնելու պատ-
րաստուեցաւ, շարունակ անիծելով իր քոյրը որ էր
բուն պատճառն այս ամեն չարեաց. բայց անկարող
գլխադրելու աղջկանը թախանձանացը, ընդունեց անոր
առաջարկը, որ էր իրենց բնակարանին կարելի եղա-
ծին չափ մօտ փոքր տուն մը, կամ ի հարկին տունի
մը մէջ երեք չորս սենեակ վարձելով կէտիկ փաշայէն
հոն փոխադրուիլ: Արդարեւ մայր ու աղջիկ քիչ մը
պտտելէ ետքը չորս սենեակով տուն մը գտան ու
վարձեցին իսկոյն և հետեւեալ օրն իսկ Տիկին Թորոմ-
եան տղուն հետ հոն փոխադրուեցաւ:

Մօրը այս մերձաւորութիւնը միակ միսթարանքն
էր նորատի կնոջ, որ կը շարունակէր տառապիլ իր
ամուսնոյն սնառակ կեանքէն ու անոր ծնողացը օտա-
րոտի վարմունքէն: Շարժումն օրերուն մեծագոյն
մասը կ'անցունէր իր մօրը տունը, և այս վերջինը
կ'երդնուր թէ ինքը գիտէր բնելիքը, եթէ գոնէ ան-
գամ մ'անցնէր իր ձեռքը լիտի քոյրը, այդ չըլլալիք
Արուսը որ, ինչպէս ըսինք, հարսնիքէն ի վեր ան-
յայտացած էր:

Այս կերպով քանի մ'ամիսներ անցան և Գոհար
կամայ ակամայ կ'սկսէր վարժուիլ այդ անհամ կեան-
քին, երբ օր մը ըստ սովորութեան մօրը տունը ե-
կաւ, բայց այնպիսի յուզուած և դեղնած դէմքով, որ
Նարդոս առաջին նայուածքին իսկ գուշակելով թէ ար-
տասովոր բան մը կար:

— Գոհար, աղջիկս, այդ ի՞նչ դեղնութիւն է,
բանէ՞ մը վախցար, հարցուց մտահոգ և նստեցնելով
նայն քովը բաղմոյցին վրայ:

— Սո՛ւս, մայրիկ, պատասխանեց մանկամարդ-
կինը ջերմոտներու պէս դողալով:

— Ի՞նչ եղար, չուտ ըսէ, հիմա մէրաքէս պիտի
մեռնիմ...:

— Չեմ գիտեր, մըմրաց աղջիկը դէմքը գոցելով
երկու ձեռքերովը:

— Ի՞նչ չես գիտեր, հիւանդ ես նէ բժիշկ կան-
չենք:

— Ըսուելիք բան չէ որ ըսեմ...:

— Քու մօրդ ալ ըսուելիք բան չէ, աս ի՞նչ է՝ ըս-
ուելիք բան է եղեր...:

— Չըսեմ նէ ալ պիտի խեղդենամ... քանի աչ-
քիս առջևը կուգայ...:

Վերջապէս, մօրը պնդումներուն վրայ, Գոհար,
չնչասպառ եղածի պէս, ատեն ատեն կենալով պատ-
մեց թէ առաւօտուն իր ամուսինէն դրամ առած էր
նոր գլխարկ մը և հագուստ չինելու համար: Ամու-
սինը ըսած էր որ եթէ գիտնար թէ իր կնոջը գնում-
ները կէս կամ մէկ ժամէն կրնային վերջանալ, ինքն
ալ միասին կուգար, քանի որ կինը կը գանդատէր թէ
միշտ առանձին դուրս կ'ելլէր:

Բայց Գոհար պատասխանելուն թէ գնումները առ
նուազն չորս ժամ կը տեւէին, ամուսինը հրաժարած
էր իր առաջարկէն:

— Ուստի, երթալիք տեղս մօտ ըլլալուն... կառք
չստայ և կարապետը, ծառան առնելով մեկնեցայ...
մէկ ժամը անցած էր որ կը պտտէի, երբ սաստիկ
խիթեր (փորրի ցաւ) զգալով... տուն վերադառնալու
ստիպուեցայ...: Ինչպէս գիտեա ամբողջ տունը օ-
թոցներով ծածկուած ըլլալէն... քաղովին ոտքի ձայնը
չլսուիր... վեր ելայ... դուռը բանալով սենեակէս
ներս պիտի մտնէի... երբ... ա՛հ, մայրիկ, չեմ կրնար

ըսել, գոչեց նորատի կինը երկու ձեռքերովը կրկին գոցելով իր դէմքը... սարսափելի, սոսկալի բան էր:

— Ամեն բանին ճարը կը գտնուի, ըսէ նայիմ ինձ էր, հարցուց մայրը անկարող գուշակելու եղելու թիւնը...

— Մօրաքոյրս եւ էրիկս...

— Է՛ է՛ է՛, գոչեց մայրը:

— Զիրար գրկած... պառկեր էին...

— Արուս՜, պօռաց Նարդոս այսպիսի չեչտով մօր ոչ մէկ գրիչ կրնայ նկարագրել, սխալ տեսած է՛լլաս:

— Ո՛չ... զիս տեսնելնուն պէս երկուքը մէկէն անունս տուին...

Նարդոսի ըղեղը կարծես իր պատեանը պատռելով դուրս պիտի ցայտէր:

— Ես այլեւս չեմ կրնար երթալ այդ տունը:

— Երթա՛ս ո՛վ կը թողու, պատասխտեց մայրը մեքնաբար:

Սակայն խոտամիադրուժ կնոջ եւ անոր անիրաւ մօրը դշբաղդուլութիւնը դեռ չէր հասած իր վախճանին: Երկու օր ետքը առտու մը Գոհար ըսաւ Նարդոսի թէ անհասկնալի հիւանդութենէ մը կը տառապէր եւ բժշկի երթալ կ'ուզէր:

— Երթանք, ըսաւ մայրը եւ քիչ ետքը հոնկից անցնող կառք մը հեծելով մեկնեցան եւ դացին չիտակ Սրմաեանին ազգականը բժիշկին տունը, բայց չ'գիտնալով այդ պարագան:

Դուռը բացող սպասաւորը երկու վայրկեան հեռանալէ վերջը, եկաւ իմացնելու թէ բժիշկը ստիպողական գործով պիտի մեկնէր, որով հետեւեալ օրը կրնային գալ:

Երկու կիները չուզելով յետաձգել, Գոհար իր այցեւորման տալով ծառային հասկցուց թէ ի հարկին աւելի պիտի վճարեն:

Քիչ ետքը ծառան վերադառնալով ներս հրամացուց զանոնք: Բժիշկը, ոչ թէ գրամի այլ Դրեհան անունը կարգաւոր հետաքրքրութենէ մղեալ ընդունած էր զանոնք:

Հիւանդը քննելէ վերջը, բժիշկը ըսաւ թէ իրեն նման նիհար եւ դեղնած կին մը չատոնց լինքովնքը դարմանել տալու պարտաւոր էր: Մառան կանչելով հրամայեց որ ջուր տաքցնէ: Դեղագիր մը գրեց եւ քանի մ'անկարելու խօսքեր փոխանակելէ հտքը, երբ ծառան եկաւ իմացնելու թէ ջուրը տաքցած էր, չիչ մը դեղ տալով Գոհարին ըսաւ որ հաճի քովի սննեակը երթալով եւ այդ դեղէն մաս մը տաք ջուրին մէջ լեցնելով առաջին դարմանում մը ընել:

Երբ նորատի կինը դեղը առաւ դնաց եւ բժիշկը վերադարձաւ սննեակ:

— Տիկին, ըսաւ ցած ձայնով, ձեր աղջիկը չեմ մեղադրեր քանզի կը գուշակեմ թէ իր անառակ էրիկէն առած է այս հիւանդութիւնները...

— Ի՞նչ հիւանդութիւն, կակաղեց Նարդոս:

— Ֆրէնկի ու անոր պղտիկ եղբայրը, ըսաւ բժիշկը, և զոր ձեր գիտնալը պէտք է:

Նարդոս պատասխան չ'տուաւ նախ. դէմքին արտայայտութիւնը սարսափելի էր, բժիշկին իսկ վախնալով, իսկոյն անոր քով փութաց պիտանի դեղը ձեռքը:

— Վա՛խ, աղջիկս, վա՛խ Գոհարս, ըսաւ ակռաներուն մէջէն ձեռքերը ծունկերուն զարնելով... հիմա ի՞նչ պիտի ընենք:

— Կ'աղէկնայ, տիկին, Աստուած հիւանդութեան դէմ դեղն ալ տուած է:

— Վա՛խ, խեղճ զաւակս, կրկնեց դարձեալ մայրը կարծես չ'լսած բժիշկին խօսքերը, բերանս ինչպէս առաջ պիտի երթայ ասիկայ իրեն ըսելու:

— Բանի մը օր պահեցէք, յետոյ ըսէք:

— Չ'ըլլար, պիտի պնդէ... ա՛հ...

Այս միջոցին դուռը բացուելով սեմին վրայ երևցաւ Գոհար ժպտադէմ, բայց այնպիսի ժպիտ մը որ բժիշկին իսկ ստակալով անոր քով վաղեց. մահուան դալուկի տեսքն իսկ այդչափ երկիւղալի չ'պիտի ըլլար:

— Մայր, ամեն բան իմացայ, արդէն իմ օրերս համրուած են, ըսաւ տկար ձայնով մը և ներս մտնելով:

Արդարեւ, տուն վերադառնալուն պէս, անկարող տոկալու այդ վերջին հարուածին ալ, անկողին ինկաւ և մէկ ու կէս ամսոյ չափ ետքը մեռաւ, գրեթէ քսան տարեկան, ի դուր սպասելով որ էրկիւր դար գոնէ անգամ մը զինքը փնտռելու:

Մահազդը կարգալէն քանի մը օր վերջը Յակոբ ըսաւ իր մօրը թէ ձանձրացած էր այլեւ բնակելէն այդ տունը զոր վարձու տալով հեռանալ կուզէր: Մայրը պատասխանած էր թէ կամքը իրն էր:

— Մայրիկ չառ հեռու պիտի երթանք, մինչեւ եգիպտոս:

— Բու հետդ ամեն տեղ կերթամ:

— Ինչ ընեմ, մայր, թէեւ անոր ողջութենէն խեր մը չ'տեսայ բայց մեռնելէն իվեր այս թաղը, այս քաղաքը ինծի սեւ կերեւայ կոր: Աշխատած հաստատութեանս սնօրէնին հետը խօսեցայ. ամսական 3 ոսկի յաւելումով Աղէքսանդրիա իրենց ճիւղին պիտի խրկէ զիս:

Արդարեւ չաբարթէ մը մեկնեցան. հաճելի ճամբորդութենէ մ'ետքը հասան նոյն քաղաքը, ուր, հետեւեալ օրն իսկ Սրմաեան հաստատութեցաւ իւր նոր պաշտօնին մէջ: Տարի մ'անցած էր:

— Մայր, ըսաւ իրիկուն մը Յակոբ, այս ամուրի կեանքը չափազանց կը նեղէ զիս:

— Ինչո՞ւ չես ամուսնանար:

— Այո՛, պիտի ամուսնանամ... բայց... թէպէտ ամենքը այնպէս չեն ըլլար, հայ աղջիկէն աչքս վախցաւ մէյ մը...

— Ետքը՞, հարցուց մայրը ժպտելով:

— Չեմ գիտեր որ պիտի ընդունի՞ս, քու հարսդ պիտի ըլլայ...

— Հասկցայ, պատասխանեց Աննա միշտ ժպտուն, այդ ընտանիքը ես ալ չառ սիրեցի:

— Ի՞նչպէս դուշակեցիր, մայր, հարցուց ուրախութեամբ Յակոբ:

— «Կէօրիւնէն քէօյէ քլալուզ խտէմէդ», պատասխանեց մայրը, թէեւ յոյն են բայց տեսած օրէս ամբողջ ընտանիքը, և մանաւանդ Սօֆին սրտիս մէջ դրին:

— Ուրեմն կ'ընդունին՞ս, հարցուց երիտասարդը աւելի ուրախ։

— Այո՛, և շատ գոհ եմ ընտրութեանդ համար։

— Կարծեմ թէ քիչ մ'ալ անո՞ր կը նմանի։

— Այո՛, բայց ինչալլահ անոր բնութեանէն չըլլար։

— Ես ճանչցած օրէս փորձեցի, թէ անկեղծ և թէ լուրջ աղջիկ է։

— Իրաւունք ունիւ։

Աղեքսանդրիա հասնեցնէն երկու ամիս ետքը կիրակի մը Սրմաեանները դիպուածաւ զբօսավայրի մը մէջ ծանօթացած էին այդ ընտանիքին, որք Քարաօբլօ կը կոչուէին, և չորս տարի առաջ Պոլիսէն հոն հաստատուելու գացած ըլլալով, լաւ տաճկերէն գիտէին, մինչդեռ Սօֆի և իրմէն երեք տարու փոքր մէկ քոյրը, Պոլիս հայ ընտանեաց հետ յարաբերութիւն ունենալով, քիչ մը հայերէն ալ կը խօսէին։

Երիտասարդը չէր սխալեր. Սօֆի, եթէ ոչ բոլորովին, գէթ շատ նմանութիւն ունէր Գոհարի հետ և զոր տիկին Սրմաեան ալ հաստատած էր։

Ուստի, գիւրաւ կարելի է գուշակել թէ, ո՛րչափ յուզուեցաւ և անդիմադրելի համալիրանքէ մը մղեալ փափաքեցաւ մօտենալ այդ նորատի անծանօթուհոյն Յակոբ, որ միայն ու միայն անկարելիութեան առջև բռնադատուած էր համակերպելու, դեռ առաջին անգամն ըլլալով բայց ամբողջովին իր սիրտը գրաւած աղջկան մը կորստեանը։

Եթէ կարելի ըլլար տեսնել ու կարգալ անոր սրբալի խորը, պիտի տեսնուէր որոշակի թէ Գոհարի պատկերը այնպիսի անջնջելի կերպով մը գրօշմուած էր հոն, որ Պոլիս գտնուած միջոցին, վայրկեան մը

իսկ չ'էր կորուսած տարտամոյոյս մը թէ գուցէ նորատի աղջիկը, իր խօստումը դրժած ըլլալու խղճի խայթէն տառապելով, վերջապէս պիտի դար միանալու այն մարդուն, որուն ինքը ազդած էր առաջին եւ այնպիսի զօրաւոր սէր մը։

Երիտասարդը ենթադրելով վայրկեան մը այդ յոյսին իրականացմանը կարելիութիւնը, կը հարցունէր իւրովի թէ, այդ պարագային ինքն ալ պիտի կրնա՞ր մոռնալ անցեալը և գրկաբաց ընդունիլ այդ կինը, որ թերեւս ոչ թէ խղճահարութեանէ ստիպեալ, հապա գըշբաղդութեանէ հալածուելով միայն պիտի դար հանդարտութիւն և սփոփանք գտնելու այդ յարկին տակ։

Յակոբ կը խոստովանէր իւրովի թէ ինչ որ ալ ըլլար այդ զղչման կամ վերադարձին չարժանիթը, ինքը պիտի ընդունէր զայն, աննշան մերժումէ մը ետքը։

— Շատերը կրնան վատութիւն համարել այս վարմունքը, կը խորհրդածէր, բայց եթէ ըստէ մը միայն իմ տեղս ըլլան, վստահ եմ թէ իսկոյն պիտի փոխեն կարծիքնին։

Արդարեւ, տեսնա՞ք թէ Գոհարի մահուանը անաւերջ կրկնալ պարագան որպիսի դառն վիշտ մը պատճառած էր երիտասարդին, որ անկարող այլեւս ապրելու հոն՝ անոր անդառնալի կորուստէն վերջը, որոշած էր հեռանալ և այլուր փնտռել իր մխիթարութիւնը։

Զբօսավայրը մտնելով մօրը հետ հազիւ տասը քալ յառաջացած էին, երբ նշմարեց յիշեալ ընտանիքը որք սեղանի մը շուրջը բոլորուած նստեր էին։

Հասկնալի է ուրեմն թէ Յակոբ մանկամարդ հէլլէնուհին տեսած վայրկեանէն իսկ կառչեցաւ անոր տիրանալու յոյսին։

Ուստի անոնց քովը գտնուած սեղանի մը առջև մայրը նստեցնելէ վերջը ինքն ալ նստաւ և մեծ ուշադրութեամբ, բայց խիստ զգուշ կերպով ջանաց իմանալու անոնց խօսակցութիւնը։ Խիստ ցածէն կը խօսէին, բայց երբ հասկեցաւ յոյն ըլլալնին, չկրցաւ զրսպել վաղանցուկ սրտնեղութիւն մը որ շուտ փարատեցաւ, երբ նորաստի աղջիկներէն մեծը, անշուշտ հետաքրքրութենէ մղեալ ուշադիր նայեցաւ երիտասարդին, որ իր կարգին չէր ուզեր զատել աչքերը անոր դէմքէն, բայց անքաղաքավար երեւնալու վախէն, աւոր՝ խօսակցութեամբ կամ ուրիշ բանով մը զբաղած միջոցին գաղտագողի կը դիտէր զայն, ինչպէս ըսինք, Գոհարի հետ ունեցած նմանութենէն հրապուրուած։

Տիկին Սրմաեան, որ սեղանին առջև նստելէն վերջը միայն նշմարած էր այդ նմանութիւնը, և յետոյ զաւակին դէպ ի Սօֆի նետած ակնարկները, իր կարգին իմանալով անոնց յունարէն խօսիրը։

— Այս մեր քովի ընտանիքը Պօլսեցի են կարծեմ, ըսաւ։

— Այո, այնպէս կ'երեւի, պատասխանեց Յակոբ որուն յուզումն ու հետաքրքրութիւնը քանի մը պատիկ աւելցաւ իրենց փոխանակած բառերուն հետ նորաստի քոյրերուն դիմացը վրայ հաղել նշմարելի ժպիտ մը նկարուիլը տեսնելով։

Անոնց մայրն ալ որ երբեմն ուշադիր կը դիտէր թէ երրիտասարդը և թէ տիկին Սրմաեանը, իր կարգին նշմարելով աղջիկներուն ժպտիլը։

— Ինչո՞ւ կը ժպտիք, հարցուց յունարէն։

Յակոբ որ քիչ մը կը հասկնար այդ լեզուն, աւամկօրէն ըսուածին նման, ականջները տնկեց իմանալու

համար անոնց տալիք պատասխանը։ Բայց մանկամարդ քոյրերը փոխանակ պատասխանելու, դէպ ի Սրմաեանները արագ ակնարկ մը նետելէ վերջը կրկին ժպտեցան։

Երբ տիկին Քարաօբլօ նորէն հարցուց թէ ինչու ժպտած էին, Սօֆի իրենց լեզուաւը կրկնեց Աննայի և որդւոյն խօսքերը։

— Կ'երեւի թէ Պօլսէն նոր եկեր են, ըսաւ հայրերնին որ մինչև այն ատեն լուռ մտիկ կ'ընէր։

Նորաստի աղջկան հայերէն գիտնալը եղաւ ամեն վարանում փարատող վերջին պարագան։ Երիտասարդը չնչին պատրուակ մը դանելով հօրերնուն հետ խօսակցութեան մտաւ և քիչ ետքը երկու ընտանիքները մէկ խումբ կազմեցին և վաղեմի ծանօթներու պէս տեսակցիլ սկսան։ Միասին մեկնեցան զբօսավայրերէն։ Տիկին Քարաօբլօ որ քանի մը հարցումներով հասկըցած էր Սրմաեանի դիրքը եւայլն, հրաւիրեց որ երբեմն իրենց այցելութեան դան։ Անտարակոյս է թէ հրաւերը սիրով ընդունուեցաւ։

Յակոբ, իր գիտաւորութեանը մասին բառ մը իսկ չըսելով, տասը ամսոյ չափ փորձեց նորաստի աղջկան բնավորութիւնը և երբ վերջապէս իր որոշմանը նպաստաւոր գտաւ զայն, հետամտած նպատակը հաղորդեց մօրը, որուն հետ տեղի ունեցած խօսակցութիւնը վերը պատմեցինք։

Գործին մէջ առանց օտար խառնելու, Աննա հետեւեալ օրն իսկ խօսք բացաւ մանկամարդ աղջկան մօրը, որ խիստ գոհունակ դէմքով պատասխանեց թէ իրիկուան ամուսնոյն խօսելով հետեւեալ օրն իսկ պիտի բերէր պատասխանը։

Յայտնի է թէ այդ պատասխանը հաստատական
եղաւ, և կարճ նշանաւորէ մ'եաքը ամուսնութիւնը
կատարուեցաւ հայ պսակով:

*
* *

Պանքայի դէպքէն ետքը Աղեքսանդրիա դադարեց
նէս հինգ տարի վերջը ծանօթացանք Յակոբի հետ, որ
ըրաւ մեզի այս պատմութիւնը երբ հարցուցինք իրեն
թէ ինչո՞ւ յոյն կ'ըն առած էր:

Այսուհանդերձ, տակաւին իսկ թեթեւակի կը դո-
ղար անոր ձայնը, և դէմքը կ'ստանար մեղամաղձոտ
տեսք մը, ամեն անգամ որ Գոհար անունը կ'արտա-
սանէր:

— Գոհ էք ձեր կեանքէն... բայց խօսելով ձեր
կնոջմէն:

— Երջանկութիւնս կատարեալ է. կ'ընա որ տեղ-
եակ է պատահածին, այնպիսի աղնիւ և վեհ սիրտ մը
կը կրէ, որ երբ ատեն ատեն և ակամայ հին դառն
յիշատակներ կը տխրեցնեն զիս, այդ ուխտադրուժ
աղջիկը չմոռնալուս համար սրտնեղելու տեղ, անկեղ-
ծօրէն կը ցաւակցի ինձ և կը մխիթարէ զիս:

— Այդ առաքինի կ'ընը Աստուծոյ մէկ պարգեւը
համարելու էք:

— Առաքինի բառը քիչ է անոր համար..., բռաւ
Յակոբ տրտմադէմ, բայց թերեւս աւելի երջանիկ պիտի
ըլլայի եթէ առաջին սէրս չմերժուէր:

Р. У.

№ 5295